

DET TEOLOGISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

TEOL

INFORMATION

Nr. 32 september 2005

Det Teologiske
Fakultet
ALMEN LÆSESAL

Indholdsfortegnelse

Siden sidst af dekan, professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen	3
Afrikastudiet som ny kandidatuddannelse af lektor, cand.mag. Niels Kastfelt og professor, dr.phil. Holger Bernt Hansen	7
Center for Studiet af Bibelens Brug af lektor, cand.theol. Geert Hallbäck	10
Religion og ret i det offentlige rum – præsentation af et nyt kursusfag af forskningskoordinator, lektor, ph.d. Lisbet Christoffersen	14
Filosofi og dæmoner af professor, dr.phil et theol. Troels Engberg-Pedersen og lektor, cand.theol. Henrik Tronier	18
Den smukkeste juvel ... Mission i Tranquebar af cand.theol., ph.d. Liselotte Malmgart	23
Teologisk Forening 1905-2005 af ekstern lektor, cand.theol. Christina Petterson	27
Om venskabet i Johannesevangeliet af cand.theol., ph.d. Aleksandar Gusa	29
Danmark og den middelalderlige korstogsbevægelse af adjunkt, ph.d. Carsten Selch Jensen	33
Oversættelse og omvendelse af forskningslektor, cand.theol., ph.d. Jørn Henrik Olsen	37
Om vejen fra Løgstrups tænkning til en gris af adjunkt, cand.theol., ph.d. Mickey Gjerris	41
At skabe bibelske figurer Af professor, ph.d. Thomas L. Thompson	45
Kalender ved Lotte Larsen	50

TEOL-information udgives af Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, og udkommer to gange årligt, i februar og september. TEOL-information distribueres gratis til udvalgte offentlige og kirkelige institutioner samt til indenlandske universiteter, gymnasier, hovedbiblioteker og pressen. Bladet kan rekvireres ved henvendelse til Morten Eriksen på tlf.: 35 32 36 09.

Meninger, der tilkendegives i TEOL-information, gengiver de enkelte forfatteres synspunkter og er ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens holdning.

Ansvarshavende redaktør: Dekan Steffen Kjeldgaard-Pedersen.

Redaktion: Lektor Henrik Tronier.

Layout og sats: Morten Eriksen.

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg A/S. *Oplag:* 3500

Artikler, der offentliggøres i TEOL-information, kan citeres med angivelse af kilde.

Forside: En fremstilling af den Ostindiske Mission, der beskrives i artiklen s. 23, fra 1730 viser to "indiske" drenge, der bærer portrætter af de to missionærer Ziegenbalg og Gründler samt til højre det danske kongevåben og til venstre grundplanen over den nye kirke i Tranquebar. (Udsnit af kobberstik af J.J. Kleinschmidt, Det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedafdeling.)

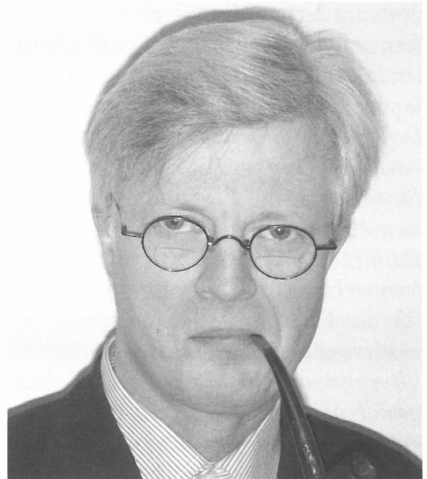
**Det Teologiske Fakultet,
Købmagergade 44-46, Postboks 2164
1150 København K.
Tlf.: 3532 3603
Fax: 3532 3600
www.teol.ku.dk**

Siden sidst

Af dekan, professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen

Når dette nummer af *TEOL-information* når frem til læserne, kender vi tallet på de nyoptagne teologiske studenter. De foreløbige tal tyder på en beskednen fremgang. Det er godt for fakultetet, hvis der er pæne optagel-sestal, men det afgørende er naturligvis, om de, der faktisk optages, kommer med en ægte interesse for det teologiske studium og virkelig har lyst til at studere.

At studere kræver tid – tid i sammenhæng. Den er der blevet mindre af for både studenter og universitetslærere. For 20-25 år siden var ”forskning” er lidt vulgært ord, i hvert fald blandt teologer og humanister. ”Lærde studier” var betegnelsen for det, man bedrev på et universitet, og de, der uden distance talte om deres forskning, blev der nærmest set skævt til. Sådan er det ikke mere; i dag hedder det overalt ”forskning”, og forskning er stort set det samme som videnskabelig produktionstid. Og der er ikke tvivl om ejerskabet. Den videnskabelige produktionstid er universitetets eller rettere samfundets ejendom, som

overvåges og forvaltes, så selv den mest forbenede planøkonom må blive misundelig. End ikke studenter kan være i fred med deres tid; også den er samfundets. I den offentlige debat siges det næsten direkte, at studenter, der tager et sabbatår eller to, er tyvagtige. Og hvad er det, de stjæler? Jo, de stjæler produktionstid fra samfundet ved at reducere den tid, hvori de faktisk kommer til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Efter min mening er

der her tale om en forkvaklet tankegang, en skjult guddommeliggørelse af kollektivet, og går vi videre ad det spor, ender vi et utåleligt sted.

Med denne ultrakorte ”læsning” af de sidste 20-25 års udvikling – og jeg er aldeles klar over, at der findes andre – vil jeg gerne byde yngre og ældre studenter og alle, som vil Det Teologiske Fakultet det godt, velkommen til efterårssemestret 2005. Måtte de teologiske studier trives, trods alt!

Et sådant ønske er ikke helt hen i vejret. Der er nemlig også mange opmuntringer. Således er siden sidst fem afhandlinger blevet tilfredsstillende forsvaret for ph.d.-graden, i januar Kent Brian Söderquists *The Isolated Self. Irony and Untruth in Søren Kierkegaard's "The Concept of Irony"* og Mikkel Vigilius' *Ecclesiola in ecclesia i Skandinavien 1800-2000. En kirkelig fællesskabsforms historie, fremvækst, udvikling og oprud*, i februar Kathrine Lilleørs *Eventyrenes vittlysende Blink. H.C. Andersens "Eventyr og Historier" læst på baggrund af et udvalg af Søren Kierkegaards tekster som litterær-æstetiske metaforer med henblik på at fremhæve en række eksistenstemaer i eventyrdigtningen* og Aleksander Gusas *Excentriske venner – om venskabet i Johannesevangeliet* og endelig i maj Michael Hjersing Olesens *En verden undervejs. Gudsforhold og religiøsitet i Søren Kierkegaards opbyggelige forfatterskab*. Flere ph.d.-afhandlinger er på vej, så på dette område går det rigtig godt. Ved de eksterne bedømmers hjælp finder nu en mere systematiseret evaluering af ph.d.-uddan-

nelsen og niveauet i afhandlingerne sted, således at fakultetet kan holde øje med, at københavnske afhandlinger lever op til international standard.

En række nye ph.d.-studerende har kunnet påbegynde deres arbejde med lovende projekter. Her skal kort nævnes de studerendes navne, projekttitler og institutionelle tilknytning: Kathrine Kjærgaard: *Modalitet og trinitet i Oxford i de første år af 1300-tallet* (Afd. f. Kirkehistorie), Søren Gilsaa: *Islam og demokratisering i Tanzania* (Center f. Afrikastudier), Christine Rørdam Thaning: *Det religiøse sprog og den teologiske hermeneutik* (Afd. f. Systematisk Teologi), Finn Damgaard: *Tydningen af Moses. Et receptionshistorisk og diskursanalytisk studium over jødiske, nytestamentlige og oldkirkelige transformationer af Mosesfiguren* (Afd. f. Bibelsk Eksegese), Kirsten Donskov Felter: *Præsteembedet som profession i det senmoderne* (Afd. f. Systematisk Teologi), Lars Feldvoss: *Filmreligiøsitet mellem kristendom og New Age* (Satsningsområde ”Religion i det 21. århundrede”) og endelig René Korsholm Rosfort: *Subjectivity and Ethics – Paul Ricoeur's theory of subjectivity and the problems of naturalisation* (Center f. Subjektivitetsforskning).

Også i år har fakultetet kunnet glæde sig over fortræffelige besvarelser af universitetets prisopgaver. Stud.theol. Diana Rigtrup vil modtage Universitetets guldmedalje for afhandlingen *Wittgensteins religionsfilosofi*, og cand.theol. Lars Sandbeck Nielsen tildeles sølvmedalje for *Den teologiske vending mod det mytisk-*

poetiske sprog. Medaljerne overrækkes af rektor ved årsfesten i november.

Når dette læses, er universitetsbestyrelsen i færd med at ansætte en rektor, og derefter vil, formodentlig sidst på året, dekanstillingerne blive opslået. Vedtægten for Københavns Universitet er godkendt af Videnskabsministeren, og arbejdet med at fastlægge de fremtidige styrelsesforhold i detaljer kan tage sin begyndelse. Økonomireformen KU2005 gennemføres stort set planmæssigt og har stillet betydelige krav til flere af fakultetets administrative medarbejdere. Hvad de ydre rammer angår, vil fakultetsbygningerne i Købmagergade i løbet af sommeren få endnu et løft. Den nærmest livsfarlige belægning i gården til nr. 46 fjernes og erstattes med fliser, som ligger plant, og auditorium 7 vendes 180 grader og nyindrettes, så det også bliver velegnet til ph.d.-forsvar. Og trappen, som i det daglige er fakultetets hovedfærdselsåre, vil omsider blive genåbnet i ny og forbedret skikkelse.

Det hører med til den moderne universitetsvirkelighed, at der jævnlige skal bruges tid på at afgive høringsvar. Senest har Danmarks Forskningspolitiske Råd foranstaltet en høring om såkaldte kernefelter i dansk forskning. Man har ønsket at begrænse indmeldingerne til ét kernefelt for hver 50 VIP-ansatte, og blandt de indmeldte felter skal 30-50 procent være ”spirende”, mens resten skal være ”eksisterende”. Det er klart, at der her er tale om en øvelse, som er skæv i forhold til Det Teologiske Fakultet, hvorfra der altså kun kan blive tale om

ét kernefelt. Fakultetet råder over hen ved 30 specialister med meget forskellige emneområder; nærmest uanset, hvordan man griber det an, vil en indmelding af ét teologisk kernefelt give et helt forkert billede af rigets tilstand. Men, vi gør som altid pænt, hvad vi får besked på, og håber, at øvelsen ikke skal bruges til at indsnævre og udtynde den samlede teologisk-videnskabelige indsats. Vi agter ved indmeldingen at tage afsæt i centre og større projekter ved fakultetet, herunder også i det ved Afdeling for Bibelsk Eksegese nyoprettede *Center for Studiet af Bibelens Brug*. I den forbindelse kan det nævnes, at de to centre under Danmarks Grundforskningsfond, som har til huse på fakultetet, nemlig *Center for Studiet af Kulturarven fra Middelalderens Ritualer* og *Center for Subjektivitetsforskning*, har fået forlænget deres bevillingsperiode, så den i begge tilfælde løber til begyndelsen af 2007.

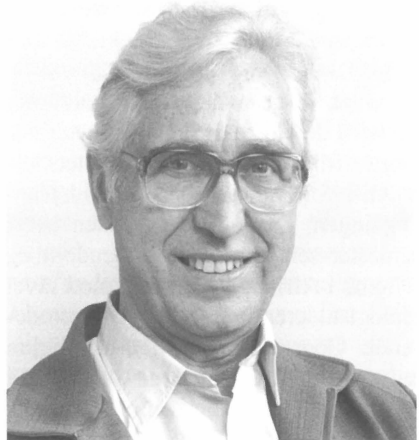
Fakultetet havde i maj besøg af søsterfakultetet i Kiel, med hvilket vi har aftaler om udveksling af studenter og lærere. Der er begge steder stor interesse for en udvidelse af samarbejdet. Med fakultetet i Oslo og med Universitetet i Nuuk, Grønland, har der ligeledes været ført forhandlinger, bl.a. om initiativer vedrørende efter- og videreuddannelse. Derudover er der taget kontakt til flere tysk- og engelsksprogede universiteter med henblik på egentlige samarbejdsaftaler. Fakultetet søger i det hele taget at ruste sig til konkurrencen på det meget omtalte internationale uddannelsesmarked og har for længst IT-baserede fjernundervisningstilbud på engelsk.

Internt på fakultetet spiller den elektroniske vidensformidling også en stadig større rolle, og der har været afholdt flere kurser i WBL (*WebBased Learning*). Inden længe vil stort set al kommunikation mellem fakultetskontor og studenter ske elektronisk. Nogle af nyskabelserne på disse områder ligger i forlængelse af det udviklingsprojekt, som hele fakultetet deltog i sidste efterår, og hvis formål var at fremme vidensdeling på tværs af fag, afdelinger og personalegrupper. Herfra har også arbejdet med fire nye uddannelsesinitiativer hentet inspiration. Fakultetet har fået godkendt en ny kandidatuddannelse i Afrikastudier. Centerleder, professor, dr.phil. Holger Bernt Hansen har været den drivende kraft i arbejdet med denne tværfaglige uddannelse, som der synes at være stor forhåndsinteresse for. Studieordningen træder i kraft 1. september i år ligesom de nye studieordninger for bacheloruddannelsen og kandidatuddannelsen i teologi. Et udvalg under ledelse af afdelingsleder Geert Hallbäck har arbejdet intenst med at forberede en kandidatuddannelse i *Kristendom, Kultur og Samfund* til ministeriel godkendelse. Det er tanken, at denne uddannelse skal være åben for i hvert fald teologiske, humanistiske, samfundsvidenskabelige og juridiske bachelorer, og at den skal sigte på ansættelse inden for bl.a. undervisning, kultur- og nyhedsformidling og organisationsarbejde. Fakultetet har afholdt et konstruktivt møde med repræsentanter for potentielle aftagere af kandidaterne. Med nøglepersoner i gymnasieverdenen har fakultetet end-

videre drøftet mulighederne for et øget engagement i efteruddannelsen af gymnasielærere, og fakultetets udvalg vedr. efteruddannelse har under ledelse af studieleder Kirsten Busch Nielsen sammen med en såkaldt fokusgruppe af gymnasielærere set nærmere på, hvordan fakultetet bedst kan bidrage til at opfylde aktuelle behov på dette område. Endelig har et særligt udvalg under ledelse af prodekan Mogens Müller arbejdet med efteruddannelsen af præster. Det sker i tæt samarbejde med fakultetet i Århus. Fakulteterne har forelagt sagen for biskopperne, og der er udsigt til, at der nedsættes et udvalg, som skal foretage et udredningsarbejde og se på en nyorganisering af hele det store område, som der her er tale om. Det er vores opfattelse, at fakultetets potentiale kunne udnyttes langt bedre, end det sker i øjeblikket. Vi ser frem til at komme i gang med arbejdet.

Afrikastudiet som ny kandidatuddannelse

Af lektor, cand.mag. Niels Kastfelt og professor, dr.phil. Holger Bernt Hansen

I april godkendte Forskningsministeriet efter en lang, men frugtbar proces, at det nuværende Afrikastudium fra at have karakter af et supplement til forskellige kandidatuddannelser ”opgraderes” og fremover udbydes som en to-årig kandidatuddannelse, der giver ret til titlen cand.mag. i Afrikastudier.

Der er her tale om en bemærkelsesværdig nydannelse. I en dansk sammenhæng er det første gang, at et såkaldt områdestudium, der i sagens

natur er geografisk afgrænset, bliver godkendt som en selvstændig faglig enhed, der danner basis for en kandidatuddannelse. I fakultetssammenhæng betyder det, at Det Teologiske Fakultet fremover ikke alene producerer cand.theol.’er, men også cand.mag.’er i Afrikastudier.

Det er ca. 10 år siden, at Afrikastudiet og det tilhørende Center for Afrikastudier blev placeret under Det Teologiske Fakultet. Center for Afrikastudier var dengang så at sige blevet

”hjemløst”, da det ikke længere kunne referere direkte til konsistorium, men skulle høre til et fakultet. Det var frem for alt daværende dekan *John Strange*, som var primus motor i at bringe Afrikastudiet til Det Teologiske Fakultet. Der var dels en gammel tradition ved fakultetet for at beskæftige sig med Afrika, især i tilknytning til missionens historie, dels fandtes der ved fakultetet en særlig faglig ekspertise i relation til Afrika. Endelig hører det også med i billedet, at Det Teologiske Fakultet på grund af sin størrelse ikke blev anset som en rival, der kunne true andre fakulteters ”territorium”.

Disse forudsætninger har holdt stik gennem de sidste 10 år. Fakultetet har gjort Afrika til et af sine prioritetsområder i forbindelse med langtidslægningen. Der udbydes næsten hvert semester seminarer om kristendom og religion i Afrika, der er rettet mod såvel teologistuderende som Afrikastuderende. Generelt gælder det, at religion har fået en mere markant placering i Afrikastudiets studieordning, end tilfældet ellers ville have været. At de gode hensigter siden er blevet overhalet af udviklingen i Afrika, hvor religion spiller en markant rolle både som årsag og som tolkningsredskab i forbindelse med konflikter, bekræfter det rigtige i at vægte religion højt.

Når Afrikastudiet nu igen er under forandring, skyldes det især ændringer i regelsættet for universiteterne og ikke mindst ændringer i studiestrukturen. Det vil være nyttigt for at forstå Afrikastudiets indhold og placering at trække tre af disse ændrede forudsætninger frem.

For det første lægger den nye uddannelsesbekendtgørelse fra maj 2004 afgørende vægt på, at der fra hver bachelor-uddannelse skal være adgang til mindst to andre kandidatuddannelser end den sædvanlige. Hensigten er at kvalificere de studerende på et bredere fagligt grundlag for derved at øge erhvervsmulighederne.

Dette hænger tæt sammen med den anden forudsætning. Der lægges fra politisk hold stor vægt på, at de studerende får styrket evnen til at arbejde på tværs af fag- og institutgrænser og til at udvikle en tværfaglig arbejdsmåde for derved at kunne være med til at løse større tværgående arbejdsopgaver. Da netop tværfagligheden, som vi skal se nedenfor, er Afrikastudiets særkende, har Forskningsministeriet tillagt dette element særlig betydning under godkendelsesproceduren.

Dette leder videre til den tredje faktor. Ministeriet har lagt stor vægt på, at Afrikastudiet allerede har vist sin ”arbejds- og erhvervsduelighed”. Især er der lagt vægt på, at de studerende efter afslutningen af studiet har fået job inden for en bred vifte af erhvervsområder, der rækker fra ulandsrelaterede arbejdsopgaver nationalt og internationalt til politiets og forsvarrets efterretningstjenester.

Det følger heraf, at tværfagligheden er det væsentlige element i Afrikastudiets opbygning. Men der er samtidig tale om en konstant udfordring, når tværfagligheden skal udmøntes i en studieordning. Udgangspunktet er at have et fagligt grundlag, som tværfagligheden kan bygge på. Derfor er det et væsentligt princip, at

Afrikastudiet forudsætter bachelorstudiets faglighed.

Dobbeltheden mellem tværfaglighed og faglighed søges tacklet allerede i studiets første semester, hvor undervisningen er bygget op omkring to grundmoduler. Det ene søger under titlen "Afrikas natur, befolkning og samfund" at introducere en tværfaglig arbejdsmåde og at præsentere de væsentligste problemfelter i studiet af Afrika. At udvikle et sådant introducerende kursus i Afrikastudiets problemfelter og forskellige discipliners bidrag til at analysere disse er en nydannelse, som endnu ikke er prøvet andre steder, men en prøvekørsel tyder på, at vi er på rette vej.

Det andet grundmodul indfører en for de fleste studerende ny "faglighed" i form af et kursus i Afrikas økonomi. Det giver nogle væsentlige forudsætninger for at forstå både Afrikas udvikling og mangelen herpå, og samtidig er det et vigtigt bidrag til at udvikle en relevant erhvervskompetence med henblik på senere jobsøgning.

Det nye kandidatstudium er i øvrigt bygget op som et enhedsstudium med et stramt forløb, der kun tillader få valgmuligheder. Dette sker af hensyn til at sikre kvaliteten i et studium, hvor tværfagligheden skal udvikles blandt studerende med forskellige faglige forudsætninger. Derfor skal alle studerende gennemføre de to vigtige temaseminarer i henholdsvis 2. og 3. semester: "Politik, udvikling og forandring" og "Religion, kultur og samfund".

I en tid med store omskiftelser må det vurderes som en styrkelse af Det

Teologiske Fakultet, at det nu kan udbyde to kandidatuddannelser, alt imens en tredje er på vej. Afrikastudiet overlapper ikke de to andre studier, men giver Fakultetet en styrket profil i en tid, hvor konkurrencen om ressourcer og studerende skærpes. Der bliver tale om en bredere appel, når Fakultetet inden for sine rammer huser "såvel Brugsen som Irma"!

Samtidig skal der ikke herske tvivl om, at Det Teologiske Fakultets kerneydelse er og forbliver den teologiske uddannelse. Det er på dette område, at der skal være fuld forskningsmæssig dækning og en forskningsbaseret uddannelse. Det samme kan ikke gøres gældende i henseende til Afrikastudiet. Alene tværfagligheden og de forskellige discipliner, der inddrages under studieforløbet, og som overvejende hentes fra humaniora og samfundsvidenskaberne, umuliggør en tilsvarende faglig dækning. Det hidtidige Afrikastudium har da også vist, at studiet netop på grund af tværfagligheden skal hente kvalificerede lærerkræfter ind fra andre institutter eller eksterne institutioner, hvortil de primært har deres forskningsmæssige tilknytning. Der er efterhånden opstået en gruppe af kvalificerede folk, der som eksterne lektorer kan rekrutteres til konkrete undervisningsforløb. Det betyder, at aktivitetsmønstret på Afrikastudiet har en speciel karakter, og at ressourcebehovet derfor er mindre belastende for helheden – vel "til glæde for de fleste"!

Center for Studiet af Bibelens Brug

Af lektor, cand.theol. Geert Hallbäck

Bibelforskningen har sin egen historie. Nogle af os, der stadig er aktive, har oplevet og måske selv bidraget til det store skifte, der skete i løbet af 1970'erne, hvor bibelforskningen i vid udstrækning vendte ryggen til de historiske metoder og problemstillinger til fordel for litteratur, sociologi, feminisme osv. I de første årtier af 1900-tallet oplevede forskningen en tilsvarende revolution, da formhistorien vendte sig mod den mundtlige overlevering og den kollektive bevidsthed i stedet for skriftlige kilder og enkeltstående begivenheder. Og længere tilbage omkring midten af 1800-tallet præsenterede Ferdinand Christian Baur en ny forståelse af den tidlige kristendoms udvikling, der lagde vægt på indre konflikter i stedet for harmoni og enighed.

Derfor er forskningshistorie en vigtig del af eksegesens forudsætninger. Vi må gøre os klart, at det, vi i dag betragter som selvfølgeligheder, engang var nye indsigter, der skulle kæmpes for. Omvendt giver det også vores arbejde et særligt perspektiv, når vi kan se, at de problemer, vi baksers med i dag, voldte fortolkerne lignende

vanskeligheder for 100 år siden – eller for 500 år siden. Forskningshistorie har derfor altid været en del af den videnskabelige eksegese. Men vi har en tilbøjelighed til at anskue den som et lineært forløb, hvor den ene generation dels bygger videre på den forrige generations resultater, dels gør op med forgængernes fejltagelser. På den måde ser vi historien som en fremadskridende opsamling af viden; men samtidig kommer vi let til at opfatte vore forgængere som mindre indsigtfulde, end vi selv er.

Begge dele er imidlertid forkert. Samtidig med at der opsamles viden, er der anden viden, som går tabt, fordi den ikke passer med vore dages grundantagelser; og studerer man de gamle forskere i forhold til deres egen tid, opdager man, hvor indsigtfulde, nytænkende og kloge de var. Vi skal ikke holde op med at studere forskningshistorien som et forløb, hvor den ene generation bygger videre på de forriges resultater. Men vi kan med fordel supplere dette studium med undersøgelser af, hvorfor man i en bestemt periode interesserer sig for netop de og de skrifter og motiver i Bibelen, mens man i en anden periode retter opmærksomheden mod andre, og hvorfor man i den ene periode har ét arbejdsgrundlag, mens man i den anden benytter helt andre metoder. Det vil da vise sig, at praksis i en bestemt historisk periode ikke kun forholder sig til bibelvidenskabens egen udvikling, men i høj grad afspejler andre kulturelle og samfundsmæssige strømninger i tiden. Eksegesen er en del af den samlede kulturhistorie, og det sætter sit umiskendelige periodepræg på det konkrete arbejde med Bibelen.

Udvider vi perspektivet, er det klart, at Bibelen indgår i mange andre sammenhænge end den specifikt eksegetiske. Bibelen bruges naturligvis i den kirkelige sammenhæng i gudstjenesten, både i forbindelse med prædiken og som liturgisk tekst. Men Bibelen indgår også i en pædagogisk sammenhæng, hvad enten det er i skolens eller kirkens undervisning. Og ikke mindst har Bibelen levet et broget liv

igennem hele kristendommens historie inden for kunsten, både som direkte motiv og inspiration for malerkunst, litteratur, drama osv. og mere indirekte som underforståede eller skjulte temaer, fortællestrukturer, figurative mønstre m.m. Og selv om det ikke altid er indlysende for bibelfortolkere, er det som regel ikke vanskeligt at påvise, hvordan tidens kunstneriske brug af Bibelen udtrykker samme kulturelle tendenser og optagethed, som bestemmer periodens bibelfortolkning.

Det er denne omfattende brug af Bibelen i dens kulturelle og samfundsmæssige sammenhæng, vi har sat os for at studere i det nyoprettede Center for Studiet af Bibelens Brug. Centeret er knyttet til Afdeling for Bibelsk Eksegesi, og indtil videre er Afdelingens medarbejdere også Centerets medarbejdere. Centeret skal således forstås som en institutionel ramme, der samler aktiviteter, som også i øvrigt ville finde sted; men samtidig håber vi, at Centeret kan bidrage til at skærpe vores opmærksomhed om netop disse sider af bibelstudiet og dermed virke befordrende for nye tiltag og projekter, der ellers ikke var sat i værk.

Centeret har til formål at koordinere og iværksætte forskning, undervisning, information og formidling inden for to sammenhængende forskningsfelter, der er defineret som henholdsvis Bibelfortolkningens historie og Bibelens reception i kunst og kultur. Hvad det første angår, vil vi studere bibelfortolkningen inden for rammerne af det, der er blevet kaldt en

periodisk synkroni; dvs. vi vil studere fortolkningens praksis og teori inden for en bestemt epoke eller tidsperiode og dens sammenhæng med periodens øvrige kulturelle og samfundsmæssige betingelser. Hvad det sidste angår, er der i høj grad tale om et tværviden-skabeligt projekt, hvor vi skal hente hjælp og ekspertise fra andre fag. På Det Teologiske Fakultet er vi så hel-dige, at der ved Afdeling for Kirkehi-storie gennem mange år har været et Center for Kunst og Kristendom; vi lægger op til et tæt samarbejde med dette center, ligesom vi vil få brug for samarbejde med fag og afdelinger på Det Humanistiske Fakultet. Vi skal imidlertid også varetage vores egen særlige interesse i samarbejdet; vi skal værne om det, vi forstår som studier-nes *eksegetiske identitet*. Det betyder, at vi skal koncentrere os om den for-ståelse af Bibelen, der er indarbejdet i det kunstneriske udtryk.

Når man lancerer et sådant Center, kan man forsøge at lægge stort ud med et overordnet forskningsprojekt, der skal tiltrække politisk velvilje og eks-terne midler. Vi har valgt at gå den modsatte vej og begynde med mange små skridt for at se, hvad der kan bære, og hvad der ikke kan. Vi udby-der forskellige kurser under Åben Uddannelse, der selvfølgelig kan føl-ges af de ordinære studenter, men som måske også kan tiltrække et bredere publikum med interesse for samspillet mellem Bibel og kultur. Vi planlægger derudover en række enkeltstående arrangementer, dels forskerseminarer og andre arrangementer, der mest er til 'intern brug', dels mere udadvendte

arrangementer, der skal formidle og informere om Centerets arbejde.

Den 15. september præsenterer Centeret sig for alvor gennem en te-madag, hvis program kan læses andet-steds i Teol-information. Den 23. september prøver en række helt unge forskere kræfter med Dan Browns konspirationsroman *Da Vinci Myste-riet*, hvis kolossale popularitet nok kan give stof til eftertanke – et arrange-ment, vi i øvrigt gentager i en kortere udgave i forbindelse med kulturnatten. Den 30. september er der et forsker-seminar med professor Roland Boer fra University of Monash i Australien, der har skrevet bogen *Knockin' on Heavens Door – The Bible and Popu-lar Culture*. Et udtryk for folkelig kultur fra en anden tid er *Biblia Pau-perum* fra senmiddelalderen, der rummer træsnit med bibelske motiver sammenstillet i et særligt fortolk-ningsprogram. Vi overvejer at gøre dem til genstand for et studieprojekt inden for Centeret.

Til foråret kan vi forhåbentlig vise en lille serie med Jesus-film i samar-bejde med Cinemateket. Og senere i 2006 planlægger vi et internationalt seminar om Bibel og film i samar-bejde med Universitetets tværfakul-tære satsningsområde *Religion i det 21. århundrede*.

Meget er endnu i støbeskeen og på det forberedende plan. Men forhå-bentlig giver disse eksempler et ind-tryk af bredden i de emner, Centeret kommer til at beskæftige sig med. På lidt længere sigt er det tanken, at Centeret skal samle sine kræfter om mere veldefinerede forskningsprojek-

ter. Men i første omgang føler vi, at det er vigtigere at få afsøgt terrænet for så mange interessante emner som muligt. Vi håber naturligvis, at der er andre end os selv, som finder Centerets kommende aktiviteter interessante. Vi glæder os til at byde studenterne og det almene publikum velkom-

men. Og så glæder vi os til at se kollegerne fra de andre fag; det er nemlig også en ambition bag Centeret at finde forskningsemner af interesse ikke kun for de bibelske fag, men for de teologiske fag i det hele taget. (Centerets hjemmeside er: www.teol.ku.dk/csbb.)

Center for Studiet af Bibelens Brug Temadag den 15. september 9.15-15.00

09.15 Birger Olsson:	Jefta, Pilatus og Betlehems engle. Nogle eksempler på receptionsanalyse.
10.15 Nils Holger Petersen:	Mozart og Guds basun. Musikalske repræsentationer af bibelske dommedags-forestillinger i Mozartværker fra 1767 til 1791.
11.15 Niels Peter Lemche:	En bog med mange ansigter. Skiftende læsninger af Det Gamle Testamente i nyere tid

Frokostpause

13.15 Bodil Ejrnæs:	”Rent ud om en anden sag.” Højsangens metaforiske forvandlinger i dansk bibel-tradition.
14.15 Geert Hallböck:	Ferdinand Christian Baur som heroisk bibelforsker. Om forskning og forskervilkår i 1800-tallets tyske teologi.

Religion og ret i det offentlige rum – præsentation af et nyt kursusfag

Af forskningskoordinator, lektor, ph.d. Lisbet Christoffersen, ”Religion i det 21. Århundrede”

I efteråret 2005 åbnes en faglig nydannelse på Københavns Universitet. Nydannelsen er indholdsmæssig: et kursus i samspillet mellem religion og ret i et undervisningsforløb på 40 timer. Der har ikke været egentlige kurser i religionsret eller kirkeret i Danmark i mere end 100 år. Kurset er meget bredt, formålet er at give en retskulturel ramme til at forstå sammenhænge mellem religion og ret. Egentlig retsdogmatisk undervisning kommer i en senere runde. Vi håber at give både jurastuderende og studerende fra teologi og religion en god baggrund for at analysere konkrete konfliktfelter og konkrete sammenhænge.

Sprogligt og pædagogisk går nye veje – kurset bliver udbudt på engelsk i et samarbejde mellem de involverede fag, sådan at de studerende indskrives på eget fag og eksamen holdes på eget fag efter egen studieordning, men efter at have fulgt et fælles undervisningsforløb og læst en fælles tekstmængde. Denne kursusform kræver et tæt samarbejde i et lærerteam fra de involverede fag, men også en stærk bagved-

liggende administrativ struktur, så de studerende faktisk kan finde vej til og igennem kurset.

For at toppe op på det hele er kurset en regional nydannelse. Det udbydes for studerende fra begge sider af Øresund i et samarbejde mellem Lunds og Københavns universiteter. Økonomisk er det medfinansieret af Øresundsuniversitetet og af EU's regionalmidler samt af de involverede fag. Initiativet er taget i ”Religion i det 21. århundrede”, der er et af KU's

satsningsområder. Kurset medfinansieres allerede derved, at jeg som led i mit arbejde som forskningskoordinator i satsningsområdet er blevet bedt om at være gennemgående kursuslærer.

Law & Religion – text and context

Law & Religion er en fagsammensætning, der er opdyrket i amerikansk, engelsk og europæisk ret inden for de seneste 10 år. Baggrunden er en erkendelse af rettens (bl.a.) religiøse rødder samtidig med et ønske om at fokusere på, hvor skellet mellem ret og religion ligger med henblik på at danne grundlag for, at religion kan indgå i det offentlige rum på værdige vilkår uden at intervenere i retsdannelsen, samtidig med at den inspiration til retsudvikling, der historisk har været fra religioner, bliver gentænkt i en 21. århundrede sammenhæng.

Traditionelt har kirkeret i dansk og nordisk sammenhæng været et rent forvaltningsretligt anliggende. Men denne rendyrkelse har alene kunnet lade sig gøre på basis af en fælles retskulturel fornemmelse for den bagvedliggende religion, dens indhold og grænser.

Sådanne bagvedliggende fornemmelser er ikke tilstrækkelige i den kommende udvikling af en dansk og nordisk religionsret.

I relation til rettens forståelse og afgrænsning af religionerne, dvs. med hensyn til religionsfrihedens indhold og grænser, vil det være nødvendigt at gøre sig religionernes selvopfattelse klart.

I europæisk religionsret tages ud-

gangspunkt i religionernes selvforståelse, når forholdet mellem den retlige autonomi, der følger af religionsfriheden, og den for alle gældende ret skal fastlægges. I nordisk sammenhæng kunne man ønske at gå videre til også at udfordre religionernes selvopfattelse på et retligt grundlag, således at man ikke nødvendigvis ville være parat til at overlade alt det til selvregulering, som religionerne måtte ønske at få lov at regulere selv.

Uanset om man i en nordisk kontekst vil ønske at fastholde religionernes rolle i det offentlige rum og udvikle retsgrundlaget for denne position, eller man vil ønske, at det offentlige rum fremover skal være strikte sekulært, og religioner alene skal have betydning *inden for murene*, vil det være nødvendigt at kende religionernes egen opfattelse af ret og retfærdighed. Om ikke andet så for at kende til og kunne forstå de indspil, der vil vise sig enten i form af åbne bidrag til den offentlige retspolitiske diskurs eller som grundlag for en mere lukket selvorganisering og modstand mod fælles retlig regulering i lukkede, religiøse cirkler.

Spørgsmålet om religionernes retspolitiske rolle i det åbne eller i det mere skjulte er et felt, der leder hen til at undersøge forholdet mellem rettens tekst og religionernes kontekst såvel som religionernes tekst og rettens kontekst.

En væsentlig erfaring med nationalkirker er, at de og dermed religionernes normative bidrag til samfundets og rettens indretning er offentlige. Et nordisk bidrag til udvik-

ling af europæisk religionsret kunne være et tilsvarende krav om, at alle religioner, der ønsker en plads i det offentlige rum, også må være gennemskuelige, retligt set. Dvs., at strukturer, økonomi og interne beslutninger må kunne lægges frem til offentlig drøftelse. Kirker og trossamfund har deres egne normer for organisering og træffer deres egne, autonome beslutninger. Men man kunne helt enkelt forestille sig, at almene regler om aktindsigt, offentlige regnskaber og kendskab til interne beslutningsstrukturer også skulle gælde for religioner og trossamfund.

Kurset vil give en baggrundsviden for at gå ned i disse spørgsmål. Vi fokuserer på Øresundsregionens religionssociologi, grundprincipper i nordisk og europæisk religionsret, aktuelt og historisk, og en række religioners perspektiv på, hvad ret og retfærdighed er og kunne være i Norden i det 21. århundrede.

Religionsret

Dette begreb eller fagfelt kan tage udgangspunkt i forfatningsretten og vise, hvordan statsmagts retsmonopol afgrænser religionernes råderum. Det ville svare til en klassisk formulering om, at når religion og ret mødes, må religionerne vige. Og det ville svare til en klassisk position i dansk kirkeret, hvorefter religionen i sig selv ingen betydning har for retsfastsættelsen, her blot overført til alle religioner og derfor undergået et navneskift til religionsret. Denne tilgang kan bredes ud til alle retlige områder, dvs., at man kan vise statsmagts afgrænsning af

religion ikke alene i relation til et minimum af religionsfrihed, men også i relation til udlændig Lovgivning, straffelovgivning, familieret mv., men tilgangen ville grundlæggende være sekularistisk.

En religionsret kunne modsat tage udgangspunkt i religionernes retsopfattelse og lade den være afgørende for forståelsen af den tilsvarende række af retlige spørgsmål.

At lade religion gå som en rød tråd gennem retsordenen i en retsdogmatisk analyse behøver imidlertid ikke at have hverken et minimalistisk, sekularistisk udgangspunkt eller et maksimalistisk, religiøst udgangspunkt.

Hvor religion og ret mødes, er det jo sådan, at statens retsorden må vige i det område, der dækkes af begrebet religionsfrihed – ligesom religionens retsopfattelse må vige uden for dette område. Afklaringen af, hvad der ligger inden for grænserne af dette område, er i sig selv afgørende for at nå bæredygtige resultater i en religionsretlig analyse. Religionsretten kan således tage sit udgangspunkt i fastlæggelse af religionsfrihed som en afgørende norm og derfra lade undersøgelsen af religion som rød tråd i retsordenen afhænge af denne forståelse.

Det er en undersøgelse værd, hvorvidt det er muligt at udvikle denne tilgang til formulering af et religionsretligt balancepunkt, så man på én gang anerkender religionsfriheden og dens indhold og dermed religionernes egne normsettende strukturer – og samtidig fastholder en fortsat udvikling af en fælles retsorden med

fælles retlige strukturer og normer ved også at involvere religioners retspolitiske bidrag uden for religionsfrihedens rum og religioners retlige bidrag inden for dette område. Et sådant balancepunkt ville samtidig gøre det muligt at fastholde domstolene som autoritative instanser for alle retlige spørgsmål, også når disse retlige spørgsmål drejer sig om medlemmer af trossamfund.

I kurset law & religion – text and context går vi så at sige bag om grundlaget for at foretage denne undersøgelse. Dvs., at vi åbner for en undersøgelse af, hvor samspil, modspil og konflikter mellem traditionel nordisk/europæisk retsopfattelse og forskellige religiøse normsystemer ligger, med henblik på at identificere de punkter, der skal analyseres nærmere for at udvikle en sund religionsret i Norden i det 21. århundrede.

Faglig kontekst

I satsningsområdet ”Religion i det 21. århundrede” har der i det akademiske år 2004 til 2005 været et studiekredsforløb, der har åbnet nogle af de her rejste spørgsmål om religionernes opfattelse af ret i det 21. århundrede.

Ideen til udvikling af dette tværfaglige, tværinstitutionelle og regionale kursus er opstået i satsningsrådets regi. Vi har sikret en europæisk diskussion af kursusede og indhold ved mailkontakt med fagligt stærke religionsretlige centre i Cardiff (Wales) og Siena (Italien). Den stærkeste faglige kontakt har vi med det religionsretlige center ved Universitetet i Wien, hvor vi i april 2005 holdt en fælles skandinavisk/østrigsk en-dags-konference

om undervisning og forskning i ret og religion. Og vi er med i en Erasmus-ansøgning til EU om et netværk om undervisning i law & religion.

De faglige koncepter udvikles i det nordiske forskernetværk ”Religion, etik og ret i de nordiske samfund”, der afholder en årlig workshop med deltagelse af forskere, forskerstuderende og ældre kandidatstuderende fra alle relevante discipliner, www.teol.ku.dk/ast/norfa.

Hele denne faglige udvikling er sket over en årrække i et tæt samarbejde over sundet med forskere fra jura, teologi og religion i Lund – men også SDU (det ny juridiske institut) og Århus Universitet (det teologiske fakultet) bidrager til udvikling af feltet.

Administrativt indhøstes mange erfaringer om, hvordan tværfaglige kurser kan tilrettelægges på et monodisciplinært opbygget universitet. Her er blot at sige, at det kun kan lade sig gøre ved god vilje og godt humør fra alle involverede!

Filosofi og dæmoner

**Af professor, dr.phil et theol. Troels Engberg-Pedersen og
lektor, cand.theol. Henrik Tronier**

Igennem århundreder har folk i antikken som en selvfølge betragtet guder og *daimones* som lunefulde, uforudsigelige og potentielt farlige væsener. Nogle gange handler de til gavn for mennesker, andre gange til skade, fx i form af sygdom, nød og død. Da de står over mennesket i det kosmiske hierarki, har de overlegen magt og handler derfor, som det passer dem, hinsides menneskets moralske normer (læs blot Homer!). Mennesket må derfor gardere sig: Gennem kul-

tens ofre, alskens magiske handlinger, eksorcismer osv. forsøger det antikke menneske at vinde de overmenneskelige væseners gunst og afbøde deres skadelige indgreb.

En sådan opfattelse af guder og *daimones* er i grunden ikke så mærkelig. Den antikke befolknings konkrete erfaringer med magthavere og deres livsvilkår i almindelighed har helt intuitivt bekræftet dens rigtighed, og i størstedelen af befolkningen holder den sig da også stabilt gennem den

antikke histories århundreder. ”Guds-frygt” (*deisidaimonia*) var på sin plads.

Den store illusion

Det mærkelige er snarere en idé, der formuleres af en lille gruppe intellektuelle fra det højeste samfundslag, filosofferne, omkring 400 f.Kr. Sokrates havde gjort op med traditionelle normer og formuleret den etiske idé, at mennesket ikke bør skade sine fjender. Dette *bør* bliver af filosofferne projiceret ud på naturens orden. Som noget nyt hævder de et match mellem ontologisk hierarki og etisk hierarki; naturens orden er en moralsk orden. På denne præmis formulerer de følgende argument: Da guder og *daimones* er ontologisk overordnede væsener, er de også etisk overordnede; de *er* og *gør*, hvad mennesket *bør*: det gode. Ergo: de skader ikke mennesker.

Det er bemærkelsesværdigt, at filosofferne ikke leverer nogen nye data eller konkrete iagttagelser som begrundelse for dette meget optimistiske syn på verden. De forudsætter det bare. Med denne idé, *the Grand Optimal Illusion*, vender den filosofiske skolede elite sig nu mod folkets gængse forestilling om ”guds frygt” og giver ordet en negativ betydning. Begrebet ”overtro” er født: Massernes irrationelle frygt for guder og *daimones* og den deri begrundede ”overdrevne” religiøse praksis, der stemples som upassende. Der er intet af frygte.

Sådan argumenterer Dale B. Martin, professor i antik religionshistorie og den tidlige kristendoms historie ved Yale Univ., i sin seneste bog, *Inven-*

ting Superstition (Harvard UP, 2004), som blev intenst diskuteret med Martin på et seminar for nordiske ph.d.-studerende den 6.-7. juni som første del af et dobbeltseminar, arrangeret under NordForsk af forskningsprojektet ”Filosofi ved kristendommens rødder”, der har hjemsted på Afdeling for Bibelsk Eksegese (se www.teol.ku.dk/roots).

Illusionen krakelerer

Fra begrebets opkomst i 4. årh. f.Kr. følger Martin ”overtroens” skiftende betydninger gennem antikken frem til den kristne kirkehistoriker Euseb omkring år 300 e.Kr. Det viser sig, at filosofernes *Grand Optimal Illusion* aldrig får indflydelse uden for deres egen lille snævre kreds på toppen af samfundspyramiden. Og selv her holder den sig kun kortvarigt. Uafhængigt af kristendommen krakelerer illusionen efterhånden blandt ikke-kristne filosoffer i det 2. årh. e.Kr., begyndende med Plutark. De folkelige forestillinger om onde dæmoner kryber igen ind i filosofernes verdensbilleder, og begrebet ”overtro” bliver nu først og fremmest brugt om fremmede religioner, der truer den traditionelle religion og dermed det romerske samfund. Den fremvoksende kristendom kunne som sådan stemples som ”overtro”.

Den kristne filosof og ekseget Origenes i 2. årh. og senere Euseb tager begge afsæt i denne diskurs, men vender den på hovedet. I den kristne tradition har de folkelige forestillinger om onde dæmoner, besættelser, eksorcismer osv. fra begyndelsen spillet en

afgørende rolle (læs blot Markusevangeliet!). Dem integrerer Origenes og Euseb i deres verdensbilleder, samtidig med at de bruger forestillinger fra filosofien til at præsentere *kristendommen* som den sande filosofi – og bruger ”overtro” i betydningen afgudsdyrkelse til at stemple hele den hedenske verden, herunder de hedenske *filosoffer*. De er alle i de onde dæmoners vold.

I sandhed en fascinerende historie om et ords stadigt skiftende betydninger som propagandistisk redskab, hvor kristendommen løb af med sejren. Til forskel fra filosofernes *Grand Optimal Illusion* havde kristendommen nemlig ifølge Martin folkelig appel og gennemslagskraft, fordi den ikke tilbød et – for de fleste helt kontraintuitivt – budskab om, at onde dæmoner ikke skal frygtes, fordi de *ikke eksisterer*, men i stedet et budskab om, at man som kristen er under beskyttelse af en overmenneskelig patron, Kristus, der som den langt stærkere kan befri og beskytte de troende fra de dæmoniske afgudsvæseners magt – og at man *derfor* ikke behøver ”frygte dæmoner”.

Der blev stillet mange kritiske spørgsmål til Martins bog, ikke mindst hans socio-politiske forklaringsmodel, som vi her må lade ligge. Men selvom Martins bog ikke direkte beskæftiger sig med den tidligste kristendom i NT, er den både en hjælp og en udfordring for vore bestræbelser på at undersøge, om der er ”filosofi ved kristendommens rødder”. Lad os begynde med det første.

Filosofi og religion

En umiddelbar reaktion mod tanken om filosofi i NT kunne være en dybt rodfæstet forestilling hos moderne mennesker om en modsætning mellem religion og filosofi/videnskab. Men Martin gør det klart, at de antikke filosofers *Grand Optimal Illusion* og deres kritik af overtro ligger meget langt fra en sådan oplysnings- og sekulariseringsproces, der i det 18. og 19. århundrede skabte modsætningen mellem religion og ikke-religiøs videnskab/filosofi (og som i høj grad definerer betydningen af ordet ”overtro” i dag). De antikke filosoffer var tværtimod selv religiøse, både i praksis (deltagelse i kulten) og teoretisk (Gud/guder som væsener i deres teorier om verden). Diskussionen gjaldt alene *karakteren* af Guds/gudernes væsen og virke. I den forstand er der intet *principielt* til hindring for at se filosofi i NT.

Filosofiens sociale placering

Udfordringen for vort projekt ligger et helt andet sted. For Martins bog rejser for alvor dette spørgsmål: Hvis filosofi i antikken var et elitært foretagende med en helt speciel forståelse af Gud, der var ude af trit med, hvad folk i almindelighed – og ikke mindst kristne – mente om Gud, guder og dæmoner, hvordan kan man så med rimelighed finde græsk-romersk filosofi ved roden af fx NT? Hørte filosofi og tidlig kristendom ikke til to helt forskellige steder i datidens samfund, filosofien i ”eliten” og kristendommen i hvert fald *også* i meget bredere lag?

For at få styr på dette problem havde vi som anden del af dobbeltseminaret inviteret fire forskere til onsdag den 8. juni at give deres bud på spørgsmålet om "The Social Location of Philosophy in the Ancient World". Vi havde valgt repræsentanter fra forskellige discipliner. Foruden Dale Martin selv også George Boys-Stones (Durham Univ., UK) fra disciplinen "post-Hellenistic philosophy", Halvor Moxnes (Oslo Univ.) fra Ny Testamente (specielt om "Jesus som kyniker") og endelig Loveday Alexander (Sheffield Univ., UK) fra faget klassisk filologi. Og vi havde lagt spørgsmålet om filosofiens placering i datidens samfund meget åbent op, så vi kunne høre, hvad man sagde fra de forskellige discipliner uden særligt hensyn til vores egne specielle interesser. Hvad kom der så ud af det? Her er nogle centrale punkter:

1. Filosofernes sociale baggrund. Uddannelse til at blive filosof kostede penge. Skolegangen var grundlæggende tredelt: (i) "grundskole" (hos en "grammatiker"), (ii) "mellemskole" (hos en "rhetor"), (iii) og endelig specialuddannelse hos en filosof, en læge eller en anden tekniker. Jo højere op man kom i systemet, desto flere penge var der brug for. Filosofernes sociale baggrund var derfor som regel relativt formuende eller "elitær". Alligevel var det muligt for en tidligere slave som fx stoikeren Epiktet at få en filosofuddannelse.

2. Filosofernes sociale placering. Hvis så en person (uanset social baggrund) havde fået en filosofuddannelse, så tilhørte han dermed automa-

tisk en social elite. Rig behøvede han ikke være: Ofte var han det netop ikke, eftersom filosoferne grundlæggende satte spørgsmålstegn ved almindelige materielle goder. Han behøvede heller ikke have direkte indflydelse socialt eller politisk, eftersom en filosof per definition ikke deltog direkte – som filosof – i samfundets sociale og politiske magtspil. (Det gælder også for fx Seneca og Marcus Aurelius.) Men med en filosofuddannelse bag sig var han potentielt i stand til at interagere med den sociale og politiske elite.

3. Filosofernes sociale udfoldelse. Gjorde han så det? Her er der to spor at følge. (a) Fra og med dannelsen af de hellenistiske kongeriger forsøgte de politiske magthavere at spænde filosoferne for deres egen vogn som lærere, rådgivere m.v. Det mønster fortsætter i romersk tid. Seneca begyndte som lærer for Nero – ligesom tidligere Aristoteles havde været det for Aleksander den Store. (b) Nok så interessant er det nok, at nogle filosoffer også udfoldede sig med en større breddevirkning: Kynikerne fx (*the hippies of antiquity!*) appellerede til Gud og hvermand med et filosofisk budskab, der var uløseligt forbundet med deres livsform snarere end med teoretiske principper. Kynikere var der hele antikken igennem: 4. årh. f.Kr.-2. årh. e.Kr.

4. Filosofiske teksters sociale placering. Tilsvarende var der også en så at sige tekstlig, social breddevirkning. Det er et af de punkter, der kom til at stå meget klart i løbet af seminaret: At man må undersøge, hvordan filosofi-

ske forestillinger indvirkede på *ikke*-filosofiske *tekster* (fx historieskrivningen) og på kun delvis filosofiske *discipliner* såsom den retoriske uddannelse, som alle er enige om var et centralt element i antikkens kultur.

Her er man så også ovre ved den direkte berøring med spørgsmålet, om fx NTs *tekster* i sig selv adskiller sig klart og utvetydigt fra andre på græsk skrevne tekster i den samtidige kultur. Det tentative svar må være: Nej. Selvfølgelig trækker kristne tekster *også* på specifikt jødiske ”rødder”. Men de indgik også (ligesom hellenistisk jødiske skrifter i øvrigt) i en fælles-hellenistisk/romersk tekstproduktion, hvor man altså i *princippet* må kunne finde *spor* af græsk-romersk teoretisk filo-

sofi.

Den anden hovedkonklusion, man kan drage fra seminaret, vedrører netop disse ”spor”. Intet nytestamentligt skrift *er* i sig selv et stykke teoretisk filosofi. *Om* der derfor ligger mere omfattende, teoretisk filosofi *bag* nytestamentlige ideer og begreber, som man også kender fra filosofien, må så at sige komme an på en prøve. Kan man finde mere sammenhængende *argumentationsbaner* eller *konstellationer af begreber* i NT, som er mere eksplicit udfoldet og artikuleret i samtidig filosofi, ja så kan man med rimelighed tale om ”filosofi ved kristendommens rødder”. Ellers ikke.

Den prøve er vi i fuld gang med at foretage.

Teologisk Forening efterår 2005

Tirsdag den 13. september kl. 19.30

Lektor Peder Nørgaard-Højten og cand.theol. og journalist Iben Tranholm.
Debataften om paven og kirken.

Onsdag den 5. oktober kl. 9.15-16.00

Teologisk Forenings 100 års fødselsdag.
Temadag om teologiens værdi.

Tirsdag den 1. november kl. 19.30

Foredrag ved lektor, dr.phil. Bent Holm.
”Djævelens Kirke. Den historiske relation mellem teater og teologi.”

Tirsdag den 22. november kl. 19.30

Foredrag ved cand.theol. Lotte Mørk Pedersen.
”Trøster kristendom i sygdom og krise?”

Tirsdag den 6. december kl. 19.30

Foredrag ved professor, dr.phil. et theol. Troels Engberg-Pedersen.
”Om at tale med to tunger – eller Gud efter Grosbøll.”

Sted: Kældercaféen, Det Teologiske Fakultet, Købmagergade 44 over gården

Den smukkeste juvel ... Mission i Tranquebar

Af cand.theol., ph.d. Liselotte Malmgart

Den 29. november 1705 sejlede skibet Sophie Hedewig fra København med kurs mod Indien. Ombord befandt sig to unge tyskere, den 23-årige Bartholomäus Ziegenbalg og den fem år ældre Heinrich Plütschau. Få dage tidligere havde Frederik IV underskrevet deres udnævnelse til missionærer i Tranquebar i det sydvestlige Indien, som havde været en dansk koloni siden 1620.

Det var første gang i verdenshistorien, at der fra en luthersk kirke blev udsendt missionærer med den specifikke opgave ”med beste fliid, lade sig være angelegen, de Hedninger, som Boe udi Vores Gebieth og detz Grentzer sammesteds, udi den Hellige Lære, ligesom dend i Guds ord er forfattet og i disse Landes Symbolische Bøger, effter dend Augsburgiske Confession igienhentet, at underviise og til deres Sahligheds Kundskab at bringe”, som der stod i kongens instruks.

Det var nemlig ikke den danske kirke som sådan, der nu ville til at drive mission, men den danske konge, der påvirket af sin pietistiske hofpræst ville drage omsorg for sine undersåtter i det fjerne. Den herskende ortodokse

teologi i Danmark var modstander af tanken om mission uden for rigets grænser, bl.a. med henvisning til, at missionærerne ikke ligesom præster almindeligvis blev kaldet af en menighed – de havde i udgangspunktet ikke nogen hjord at være hyrde for. Den ortodokse modstand var nok en mere vægtig grund til, at det blev tyskere med støtte fra det pietistiske Halle, der blev sendt af sted, end den begrundelse, som eftertiden har lagt biskop Henrik Bornemann i munden, nemlig at ”danske [teologiske] studenter er

ikke egnede til dette arbejde, de er hengivne til overflod, druk, uvidenhed og hor"! Blandt de 36 missionærer, som i de næste 120 år blev udsendt til arbejdet i den dansk-hallensiske mission, var der kun en enkelt dansker.

Da Ziegenbalg og Plütschau efter 8½ måneds sejlads blev sat i land - efter et forgæves forsøg på at forhindre kaptajnen i at piske de indiske roere, der skulle fragte dem fra skibet ind til Tranquebar - kom de til en lille fiskerby, som i begyndelsen af 1700-tallet havde omkring 3000 indbyggere og var præget af flere religioner. Byens muslimer samledes i to moskéer, og der var 51 forskellige hindu-templer. De portugisiske handelsfolk havde opført en katolsk kirke i 1644, og danske handelsfolk havde fået en luthersk kirke i 1701. Det var altså et multireligiøst miljø, de skulle til at begå sig i, og man kan tilsvarende bruge moderne begreber som kontekstuel teologi, inkulturation og religionsdialog i en beskrivelse af de første missionærers arbejdsmetoder og erfaringer.

Ziegenbalg havde ventet at møde en barbarisk og uciviliseret befolkning i Indien, men ændrede opfattelse, efterhånden som han fordybede sig i det tamilske sprog ("malabarisk", som danskere og tyskere nedsættende kaldte det), kulturen og religionen. Studierne resulterede i adskillige bøger, fx en beskrivelse af den hinduistiske gudeverden, *Genealogie der malabarischen Götter* (1713). Bogen blev dog aldrig trykt i Europa, som Ziegenbalg havde ønsket, fordi August Hermann Francke i Halle ikke mente, at

den ville have nogen nytte for europæere eller ville bidrage til "herliggørelsen af Guds navn." Den blev derfor først udgivet i stærkt bearbejdet udgave i 1800-tallet. Det originale manuskript, der befinder sig på Det Kongelige Bibliotek i København, er for nylig udgivet på både tysk (2003) og engelsk (2004) af historikeren Daniel Jeyaraj. På Det Kongelige Bibliotek kan man også finde en stor mængde manuskripter til de første missionærers prædikener, skrevet på palmeblade.

Sprogstudierne betød, at missionærerne snart kunne begå sig på tamil, og ud over at prædike kom Ziegenbalg også til at føre en række samtaler, hvoraf han offentliggjorde 54, med lærde hinduer og muslimer. Selvom grundholdningen i samtalerne var Ziegenbalgs bekymring for sine samtalepartners sjæles frelse og nødvendigheden af, at de blev omvendt til kristendommen, gav han også udtryk for, at han selv lærte noget af samtalerne og måtte overveje mange ting ("... Det kræver stor visdom at tale med sådanne mennesker"). Det kan dog ikke påvises, at nogle af hans samtalepartnere senere gik over til kristendommen.

Missionærerne kom imidlertid i kontakt med andre, der lod sig påvirke, og i maj 1707 blev de første fem indere døbt. I 1732 opgives det, at omkring ¼ af byens befolkning tilhørte missionsmenigheden, og året efter blev inderen Aaron som verdens første ikke-europæer ordineret til luthersk præst. Missionærernes interesse for og forhold til den indiske be-

folkning vakte modstand hos Ostindisk Handelskompagni, som de facto var den danske myndighed i kolonien. Kompagniet var der for at tjene penge og missionens arbejde, fx oprettelse af skoler og bespisning af fattige, og missionærernes protester mod slaveri, gav uro og forstyrrede stabiliteten i den indiske befolkning, der var strengt inddelt i kaster. Missionsarbejdet var derfor potentielt ødelæggende for handelsinteresserne. Missionærerne var imidlertid ikke underlagt handelskompagniet, men kongen eller rettere sagt det kongeligt udnævnte Missionskollegium, som var oprettet i 1714 for at lede missionsarbejdet. Spørgsmålet om, hvilken myndighed missionærerne var undergivet, gav mange problemer, både i Tranquebar og hjemme i København, hvor man forsøgte at rede tråden ud. Missionærerne markerede også deres status som kongeligt udsendt, da de indviede den flotte Ny Jerusalem Kirke på hovedgaden i Tranquebar i 1718. Kirken blev indviet på kongens fødselsdag, selvom den ikke var helt færdigbygget, og hans monogram dominerer gavlen på kirken.

Den dansk-hallensiske Mission i Tranquebar blev i 1823 betegnet som ”den smukkeste juvel i den danske kongekrone” af teologen Claus Harms, da han i kraftige vendinger opfordrede sin menighed i Kiel til at støtte missionsarbejde i Indien og på Grønland.

På det tidspunkt var det ved at være sidste udkald for missionen, som havde skrantonet i flere årtier, dels fordi der ikke var nogen særlig interesse for mission i teologiske kredse i Europa

(og dermed ingen penge), og dels fordi den danske stat allerede overvejede at skille sig af med kolonien, som ikke længere var en økonomisk gevinst. Ganske vist fik præsten for den danske menighed i 1825 tillagt titlen ”missionær”, men det var mere eller mindre underforstået, at det skulle han egentlig ikke bekymre sig om, og missionsarbejdet var i praksis nedlagt. Danmark kom endelig af med sin indiske koloni i 1845, og den danske stat overlod i den forbindelse missionsarbejdet til et tysk missionselskab, selvom man foreløbig formelt bevarede ejendomsretten til de bygninger, som missionen havde haft i Tranquebar. På dette tidspunkt var der opstået en ny europæisk interesse for mission, også i Danmark. Det Danske Missionselskab, som var oprettet i 1821, gjorde et forgæves forsøg på at overtage arbejdet i Tranquebar, men blev først i stand til at udsende danske missionærer til Indien i løbet af 1860’erne.

Når den dansk-hallensiske mission på trods af sin i realiteten begrænsede succes i eftertiden er blevet stående som et betydningsfuldt pionerarbejde af stor forskningsmæssig interesse – med Daniel Jeyarajs ord ”et lærerigt forbillede og incitament for al fremtidig mission” – skyldes det ikke kun, at det var den første organiserede lutherske mission.

Det blev af betydning, at man her fik afprøvet, hvordan et missionsarbejde rent praktisk kunne organiseres og ledes (ikke mindst spørgsmålet om, hvem der skulle lede, havde voldt visse kvaler). For det andet blev de

praktiske erfaringer et korrektiv til den europæiske missionsteologi, der var udviklet uden noget kendskab til verden uden for Europa og som fx på et tidspunkt gav sig udslag i et krav fra Missionskollegiet om mission ”på apostolisk vis”, dvs., der måtte ikke etableres kirker eller nogen form for institutioner. Mission måtte kun ske ved, at missionærerne ligesom apostlene og uden løn gik ud blandt hedningerne for at frelse deres sjæle. Det førte i en periode til strabadserende og resultatløse missionsrejser. For det tredje havde man fundet frem til en måde at indrette sig på i forhold til den lokale koloniøvrighed (der absolut ikke var interesseret i mission), som gjorde det muligt at organisere arbejdet.

Den 29. november 2005 bliver 300-året for de første lutherske missionærers afrejse fra København markeret. Det sker ved et engelsksproget seminar i Københavns Universitets Festsal, hvor Tranquebarmissionens betydning belyses ud fra både dansk, tysk og indisk perspektiv.

Samtidig præsenteres en antologi med artikler af danske og indiske forskere, der har beskæftiget sig med markante nedslag og personer i den dansk-indiske historie fra 1705 til i dag. Der er fx artikler om Ziegenbalgs forhold til muslimer og hinduer, om missionærernes forhold til deres indiske medarbejdere, om teologen L.P. Larsens virkningshistorie i Indien, om Anne Marie Petersen og hendes venskab med Gandhi samt om Kaj Baagø, der gjorde op med missionen og i stedet engagerede sig i Danida. Bogen

udgives på initiativ fra Teologisk Fakultet og har bl.a. Hans Raun Iversen (systematisk teologi) og Niels Kastfelt (kirkehistorie) i redaktionsgruppen. Den udgives både på dansk og engelsk.

I juli 2006 vil kirken i Sydindien fejre 300-året for de lutherske missionærers ankomst til Tranquebar. Også i Tyskland markeres jubilæet i 2006, bl.a. med udgivelsen af flere kilde skrifter til missionshistorien og en international tværfaglig forskerkonference i begyndelsen af september. Et førstehåndsindtryk af missionshistorien kan man allerede nu få på www.francke-halle.de, hvor man under linket ”Alte Drucke online” kan få direkte adgang til en indscanning af *Der Königl. dänischen Missionarien aus Ost-Indien eingesandte ausführliche Berichten von dem Werke ihres Amtes unter den Heyden* (normalt betegnet som *Hallische Berichte*) med missionærernes indberetninger fra perioden 1710-1772.

Teologisk Forening 1905-2005

Af ekstern lektor, cand.theol. Christina Petterson, på bestyrelsens vegne

Teologisk Forening er som bekendt en debat- og foredragsforening, der holder til ved det Teologiske Fakultet i København. Ifølge vores vedtægter er foreningens formål ”at gøre den studerende ungdom og andre teologisk interesserede bekendt med den teologiske forsknings metoder og resultater, og at fremkalde drøftelse af disses videnskabelige værdi og praktiske betydning”. Dette har foreningen i med- og modvind bestræbt sig på igennem en længere årrække. Således kan foreningen d. 5. oktober 2005 fejre sin 100 års fødselsdag. Dette vil dog ikke influere på semesterets vanlige udformning, idet vi har tilrettelagt et semesterprogram med 4 foredrag, hvor Peder Nørgaard-Højten og Troels Engberg-Pedersen her fra fakultetet har sagt ja tak til at bidrage, ligesom også Lotte Mørk Pedersen, præst på Rigshospitalet, har indvilliget i at berige os med en praktisk sjælesørgerrisk anvendelse af Søren Kierkegaards forfatterskab. Endelig har Bent Holm fra Afdeling for Dans og Teatervidenskab, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, KUA, meldt sin ankomst.

Inden for dette semesterprogram skal der presses to yderligere arrangementer ind, nemlig Teologisk Forenings julefest og FØDSELSDAGEN, hvorom resten af dette indslag handler.

Bestyrelsen nedsatte en arbejdsgruppe, der bestod af et par bestyrelsesmedlemmer, en underviser fra hver etage og en repræsentant fra Studienævnet. Og for ikke at indgå i konkurrence med Studienævnets temadag, der sædvanligvis ligger i denne tid, er

dagen blevet til blandt andet i samarbejde med Studienævnet, hvilket kommer til udtryk i dagens praktiske tilrettelæggelse, der afspejler den struktur, vi kender fra Studienævnets temadag.

Dagens program er planlagt fra 9.15-16.00 og forventes afholdt i det nyistandsatte auditorium 7. Det overordnede tema for dagen er *Teologiens værdi – hvilken værdi eller mangel på samme og for hvem*. Denne problemstilling spidder ånden i Teologisk Forening ved at tage fat i det teologiske værdisystem, som foreningen bygger på og har været et udtryk for og udfoldelse af igennem sin historie. Som nævnt er dagen tilrettelagt i samarbejde med Studienævnet. Dette samarbejde spores ikke kun i det strukturelle sammenfald. Ved at gribe fat i et aktuelt og relevant emne, der belyses ud fra forskellige synspunkter, kommer Studienævnets temadags særlige profil til udtryk. Og netop tidens trend med at fastfryse særlige 'danske' værdier i den ene, anden og tredje kanon og debatten omkring dette viser, i hvor høj grad dette tema er aktuelt. Flere af de adspurgte deltagere er engageret i denne debat fra forskellige sider, idet Søren Holm skal tale om værdier på Tidehvervs sommermøde, og Frederik Stjernfelt har sammen med Søren Ulrik Thomsen i år udgivet essaysamlingen *Kritik af den negative opbyggelighed*, der blandt andet overvejer værdibegrebets forskydning.

Arbejdsgruppen har bestræbt sig på at tilkalde fem personligheder, der alle er blevet præsenteret for en særlig

vinkel at tale ud fra, der naturligvis stemmer overens med deres eget markante ståsted. Således indleder tidligere formand for Teologisk Forening Steffen Kjeldgaard-Pedersen fra Afdeling for Kirkehistorie med en historisk overvejelse om teologiens værdi og værdiløshed. Derefter følger den første kvindelige formand for Teologisk Forening, Lone Fatum fra Afdeling for Bibelsk Eksegese med refleksioner over, hvem teologiens værdier er universelle for, nærmere bestemt forholdet mellem teologi og identitetspolitik. Dernæst følger, i en endnu ikke fastlagt orden, Frederik Stjernfelt om identitetspolitikens værdier og sandhedens værdiløshed; Carsten Pallesen fra Afdeling for Systematisk Teologi om sandhedsbegrebets rolle i nationale, kulturelle og religiøse værdier, og Søren Holm, tilknyttet kredsen omkring Tidehverv, som skal tale om forholdet mellem værdier og kirken. Hver deltager får 45 minutter, hvorefter der vil være en pause. Til sidst vil der være en halv time til diskussion.

Der er naturligvis flere planer undervejs, som alle indgår i fejringen af denne ældre herre med stive flipper og grånende tindinger, blandt andet er kælderens reserveret til en middag og en fest, men sløret vil blive løftet lidt efter lidt.

Om venskabet i Johannesevangeliet

Af cand.theol., ph.d. Aleksandar Gusa

Den, som vil studere venskabet i Det Nye Testamente, risikerer hurtigt at blive skuffet. De nytestamentlige forfattere vil tilsyneladende hellere tale om familie og familiemedlemmer, om Gud som Faderen, Jesus som Sønnen, de troende som børn og indbyrdes brødre og søstre. Men skal man med den konstatering afslutte sagen?

Det mener jeg ikke. I Johannesevangeliet sker der en sammentænkning af den jødiske udvælgelsestanke (familie-metaforen) og antikkens højeste begreb om kærlighed og det gode liv (venskabet). Det er med andre ord venskabet, der bliver brugt til at spidde det mest centrale ved den ”nye” religion. Det har jeg redegjort for i ph.d.-afhandlingen ”Excentriske venner – Om Venskabet i Johannesevangeliet”, som jeg forsvarede i februar måned.

Indledningsvis må vi gøre os klart, hvad venskab er. Cicero skriver: ”Venskab er intet andet end overensstemmelse om guddommelige og menneskelige ting forbundet med velvilje og kærlighed.” Denne definition understreger et bestemt aspekt af

venskabet, nemlig at det er baseret på en fælles forståelse. Men vel at mærke en forståelse, der omfatter alt mellem himmel og jord, guddommelige og menneskelige forhold. Den fælles forståelse er tænkt så omfattende, at man om venner kan hævde, at de ønsker og vil de samme ting, ja i en sådan grad at de næsten er identiske. Det udtrykte man i den antikke verden med formuleringen: En ven er et andet selv – en fordobling af en selv. Og hermed har vi nærmet os det, som er kernen i venskabet: Opløsningen af modsæt-

ningen mellem selvet og den anden. Et sandt venskab er der derfor kun tale om i det øjeblik, at kærligheden til vennen bliver lige så stærk som kærligheden til selvet. Man skal med andre ord elske sin ven som sig selv.

Alt dette er forholdsvis klart, men det er ikke tilstrækkeligt for at kunne analysere venskabsforståelsen i Johannesevangeliet. En definition udelader i sagens natur mange væsentlige aspekter af det fænomen, der skal indfanges. Vi kender venskabet "midte", men ikke venskabet "bredde" – som er selve den antikke venskabstradition. Tradition må her forstås som dialog. En dialog om, hvad venskab er, der udspiller sig mellem de litterære værker i den antikke verden. Det enkelte værk definerer sig selv i lighed med eller til forskel fra de andre værker. Men bag denne proces ligger en række givne forudsætninger, som jeg har valgt at kalde *basismotiver*. Det er de motiver, der enten implicit eller eksplicit ligger til grund for enhver diskussion af, hvad venskab er. De har, som en del af traditionen, antaget nogenlunde faste former som ordsprog, klicheer eller grundideer, der igen og igen trækkes frem, forudsættes eller refereres til. Et eksempel er den førnævnte tanke om, at "vennen er et andet selv," eller formuleringer som "venskab er lighed," eller "venner har alt til fælles". Afgørende er, at basismotiverne bliver brugt og fortolket forskelligt. "Venner har alt til fælles," kan således hos én forfatter tolkes som et radikalt ejendomsfællesskab, mens det hos en anden reduceres til tanken om, at

venner deler tanker og bekymringer. I alt har jeg analyseret femten basismotiver og på den måde forsøgt at kortlægge det netværk af tanker og ideer, der bliver udtrykt i den antikke venskabstradition. Det er på den baggrund, man bedst kan nærme sig en forståelse af den venskabsopfattelse, der kommer til udtryk i fortællingen om den johannæiske Jesus.

Den første del af Johannesevangeliet giver os billedet af en stadig eskalerende konflikt mellem Jesus og hans omgivelser, der kulminerer i beslutningen om at slå ham ihjel (Joh 1-12). I den anden del af evangeliet indledes der med et helt andet billede, nemlig billedet af fællesskabet mellem Jesus og hans lille kreds af disciple, hvor ikke længere hadet, men den gensidige kærlighed er i centrum (Joh 13-21). Modsætningen mellem de to dele af fortællingen kan udmærket tolkes som et udtryk for det, der er blevet kaldt den johannæiske dualisme. Men den svarer også til den måde at inddele verden på, som var gældende i antikken, nemlig ud fra den norm – eller basismotiv, om man vil – at man skulle hjælpe sine venner og skade sin fjender. I det perspektiv afspejler evangeliefortællingen en modsætning mellem fjendskabet med Jesus og venskab med Jesus.

Da Jesus ender med at blive henrettet, er det vel de færreste, der vil benægte, at der er tale om en eller anden form for fjendskab med Jesus. Men der er den lille detalje i fortællingen, at dette fjendskab på et andet niveau i fortællingen optræder som et venskab, nemlig et venskab med kej-

seren. Og dette venskab er i virkeligheden slet ikke et venskab, men et fjendskab! Dette siger jeg naturligvis kun for at forvirre, men det er ikke desto mindre sandt. Sagen er nemlig, at man allerede i Jesus' samtid var klar over, at denne institution, som man kalder "venskab med kejseren" (el. "kongen"), egentlig ikke var et venskab, men et forhold, som man indgik for at opnå en eller anden fordel. Denne form for nyttevenskab kunne også betegnes som et patronklient forhold.

Det fører os til venskabet med Jesus, der således står som modsætningen til venskabet med kejseren. Når en mand ved, at han snart skal dø, og samler sine nærmeste omkring sig for at fortælle dem, hvad der ligger ham på hjertet, og giver råd om, hvordan de pårørende skal forholde sig i fremtiden til dette eller hint – så vil man almindeligvis karakterisere det som en testamentarisk situation. En sådan situation finder vi beskrevet i begyndelsen af Johannesevangeliets anden del, hvor Jesus har trukket sig tilbage fra verden for at forberede disciplene på de kommende begivenheder. Det blev i antikken sagt, at en romer kun talte sandt én gang i sit liv, nemlig når han skrev sit testamente og dermed åbenbarede, hvad han virkelig tænkte. Nu var Jesus som bekendt ikke romer, men det er værd at holde fast i tanken om testamentet som den begivenhed, hvor en sandhed bliver åbenbart. For ved den samme begivenhed kunne der almindeligvis også ske noget andet: De slaver, som hørte til herrens hus og havde tjent og adlydt ham – måske

gennem et helt liv – blev, hvis de var heldige, frigivet – de var ikke længere slaver.

Det er interessant at bemærke, at Johannesevangeliet også lader Jesus optræde som en herre, der åbenbarer sit testamente og i den forbindelse frigiver sine slaver.

Jesus siger til sine disciple: "Jeg kalder jer ikke længere slaver, for slaven ved ikke, hvad hans herre gør; jeg kalder jer venner, for alt, hvad jeg har hørt fra min fader, har jeg gjort kendt for jer" (15,15).

Jesus har åbenbart alt for disciplene. Og i kraft af denne åbenbaring – som skal sikre en fælles forståelse mellem Jesus og disciplene – skifter disciplene status fra slaver til venner. Der er nu (potentielt) overensstemmelse om guddommelige og menneskelige ting (sml. Cicero). Denne overensstemmelse svarer på et andet plan i fortællingen til tanken om, at disciplene er i færd med at lære sandheden at kende, og at det er denne sandhed alene, som kan gøre dem frie. Og på endnu et tredje plan kan man pege på den jødiske visdomstradition, hvor visdommen tager bolig hos de fromme og dydige og gør dem til venner af Gud. Men her må vi begrænse os til at nævne, at venskabet og gensidig kærlighed bliver defineret med blikket rettet mod den forbilledlige ven, Jesus, der gennem sin loyale kærlighed sætter sit liv på spil for sine venner: "Større kærlighed har ingen end den at sætte sit liv til for sine venner" (15,13). Det er, ifølge Johannesevangeliet, den kærlighed, der har besejret verden (16,22, jf. 12,31). Og

de, som i verden træder ind i den kærlighed gennem venskabet med Jesus, er ikke længere ”af verden”, dvs. de har ikke længere centrum i verden, men i Gud. De er *excentriske*.

Når det er sagt, skal det imidlertid også nævnes, at Johannesevangeliets forfatter var bevidst om, at denne invitation til venskab selv blandt disciplene ikke var så let at honorere. Venskabet med Jesus kan antage flere former. Og som læser kan man vælge at identificere sig med Peter (den ven, der er ivrig, men alligevel svigter, når det gælder) eller Judas (anti-vennen, den svigefulde, der bedrager sin ven) eller endelig Yndlingsdisciplen (den loyale ven, der ligger ved Jesus’ bryst og fortæller om alt det gode, som hans ven har gjort – sammenfattet i Johannesevangeliet).

Hvad så med familien? Er de kristustroende ikke Guds børn? Jo, sandelig! Gennem troen på Jesus som Kristus bliver den enkelte til et Guds barn og delagtig i den frelseshistorie og udvælgelse af det jødiske folk, der er fortalt om i Det Gamle Testamente. Pointen er blot, at troen på Jesus involverer et fællesskab med Jesus. Og dette fællesskab, som den troende deler med alle andre troende, er ikke et hvilket som helst fællesskab, det er et venskab. En konkret socialutopi, som også forfatteren til Apostlenes Gerninger fandt værd at bruge som model for beskrivelsen af det første kristne fællesskab i Jerusalem: ”Hele skaren af troende var ét i hjerte og sind, og ikke én kaldte noget af sin ejendom for sit eget, men de var fælles om alt” (4,32, jf. 2,42-47).

Selskab for kunst og kristendom efterår 2005

Mandag den 19. september kl. 20.00

Foredrag ved sognepræst Sandra Kastfelt.

”*Piss Christ* og andre perler i svinestien. Troens billeder i nutidskunsten.”

Mandag den 24. oktober kl. 20.00

Foredrag ved ph.d.-stipendiat Iben Damgaard.

”Troens figurer og fortællinger hos Søren Kierkegaard.”

Mandag den 7. november kl. 20.00

Foredrag ved ekstern lektor, Markus Bogisch.

”Kunst og kristendom i Georgien.”

Mandag den 28. november kl. 20.00

Foredrag ved stud.mag., skribent ved Information Lotte Folke Kaarsholm.

”Jeg siger ikke det her uden erfaring.”

Mysticismen og skabelsen af det moderne menneske.”

Sted: Kældercaféen, Det Teologiske Fakultet, Købmagergade 44 over gården

Danmark og den middelalderlige korstogsbevægelse

Af adjunkt, ph.d. Carsten Selch Jensen

”Waliserne forlod deres krybskytteri, skotterne deres vante lus, nordmændene deres svælg i fisk og danskerne deres uophørlige druk, alle for at drage til Jerusalem.”

Sådan hedder det hos englænderen William af Malmesbury, da han i årene omkring 1120 beskrev effekten af de paveligt udsendte korstogsprædikanter små femogtyve år tidligere i 1095. Ud over at vi får klargjort, at nationale stereotyper bestemt ikke er noget nyt fænomen, viser dette lille uddrag af Williams krønike også, at historiske refleksioner over korstogene ikke er noget nyt fænomen. De tog reelt deres begyndelse ganske kort tid efter, at de første korsfarere i 1099 havde indtaget Jerusalem som en kulmination på det første korstog: Da satte de første kronikører sig ned og forsøgte at sætte ord på det skete, og dermed lød også startskuddet til en nu næsten nihundrede år lang historisk refleksion over fænomenet ’korstog’ som fx påpeget af den danske historiker Kurt V. Jensen. Middelalderen igennem skete det oftest i et noget nær samtidshistorisk lys, i senere epoker lige så ofte i form af et opgør med en

for forfatterne uforståelig eller i det mindste meget anderledes fortid.

Ser man nærmere på de tidlige krøniker og øvrige historieværker om korstogene, så får man let det indtryk, at korstogsbevægelsen i overvejende grad var et mellemeuropæisk fænomen, der primært tog sit udgangspunkt i Frankrig, England og Tyskland, hvorimod områderne i periferien ikke synes at have fyldt så meget i selv samme bevægelse. Dette syn på korstogene har haft prægende betydning for mange generationer af korstogshi-

størkere, der direkte eller indirekte har været styret af den antagelse, at korstogene fx kun i begrænset omfang berørte Skandinavien. De seneste årtiers middelalderforskning har dog gjort godt og grundig op med denne antagelse. I stedet har man udvidet perspektivet ganske betragteligt og inkluderer nu også de paveligt anførte togter, der med løfte om aflad blev gennemført i fx Spanien, Baltikum og Balkan. Hertil kommer endvidere korstog imod kættere og andre kristne grupperinger inden for kristenhedens grænser. Korstogene bliver dermed noget, der strækker sig i tid ud over middelalderen og ind i tidligmoderne tid.

Med disse forskningsmæssige nybrud er også fulgt en mere almen interesse for korstogene som historisk fænomen – en interesse, som ikke er blevet mindre i de seneste år, hvor konflikter på internationalt plan igen og igen har stillet radikale islamister over for vestligt ledede militære styrker. Selv Hollywood er hoppet med på bølgen og har lanceret den meget politisk korrekte film *Kingdom of Heaven*, som har korstogene og Det Hellige Land som historisk ramme.

For Danmarks vedkommende har denne nye trend i forskningen konkret ført til en række udgivelser (en enkelt er nævnt nedenfor) på baggrund af et ganske overvældende kildemateriale vedrørende et dansk-skandinavisk engagement i korstogene. Det billede, der tegner sig, er for så vidt tydeligt nok: Danskere, nordmænd og svenskere deltog middelalderen igennem med stor engagement i de igangvæ-

rende korstog, ligesom de selv planlagde og gennemførte korstog i nærmiljøet, primært langs Østersøens kyster, hvor hedenske stammer og folkeslag lod sig omvende til kristendommen og dermed ofte blev en del af den vestlige kristenhed. Det skabte til gengæld konflikter med den ortodokse kirke i området, hvor gamle alliancer imellem russere og skandinaver blev afløst af mistro, had og åben konflikt – noget, der synes at have fået varig betydning helt op i moderne tid. Også på andre områder har denne skandinaviske ekspansionslyst og missionsiver vist sig at få nogle konsekvenser, der kom til at række langt ud over middelalderen og den tidligmoderne tid.

Ser man nærmere på de nutidige relationer imellem eksempelvis Danmark og de baltiske lande, så viser det sig, at vi danskere har en forholdsvis høj stjerne blandt estere og lettere. Med den semikoloniale fortid i mente kan man undre sig over dette. Svaret er vel i bund og grund, at vi danskere var nogle elendige koloniherrer, da det kom til stykket, for så vidt som vi aldrig helt fik hold på vore besiddelser i de baltiske lande tilbage i det sene 1100-tal og begyndelsen af 1200-tallet, hvor danske konger, stormænd og gejstlige var dybt involveret i en ekspansions- og kristningsproces i den østlige del af Østersøen. Målet var fortrinsvis den nordlige del af det nuværende Estland, men også i områderne lidt længere mod syd, der dengang var kendt som Livland, havde danskerne et vist engagement, uden at der dog var tale om en egentlig kolonisering. Tyske missionærer, kirkefolk

og korsfarere havde nemlig allerede gennem længere tid etableret sig i disse områder og var således i fuld gang med at opbygge egne magtbaser i denne del af Baltikum – i øvrigt ikke uden idelige konflikter med netop danskerne om overhøjheden i området.

Den danske tilstedeværelse i regionen blev for alvor mærkbar i det tidlige 1200-tal, hvor danske korsfarere gennemførte flere togter imod de lokale hedenske stammer. Samtidig etablerede danskerne sig mere permanent i regionen i og omkring Estlands nuværende hovedstad, Tallinn, som faktisk betyder 'danskernes by' – i middelalderen var byen dog kendt under navnet Reval. Heri svarede den danske fremgangsmåde ganske godt til den tyske længere mod syd, hvor man allerede i 1201 havde anlagt byen Riga som et nyt økonomisk og kirkeligt kraftcenter i regionen. Den tyske og skandinaviske tilstedeværelse fik altså i høj grad indflydelse på udviklingen i de baltiske lande igennem de massive kristningsforsøg, etableringen af kirkelige og verdslige institutioner og etableringen af byer efter nordeuropæisk mønster.

De baltiske korstog er imidlertid også historisk set blevet rammefortællinger for mange af de involverede folk og lande igennem etableringen af nationale myter. Som det vil være en del bekendt kom Tallinn til at spille en yderst central rolle i den mere sagnomspundne del af danskernes engagement, for så vidt som det jo ifølge legenden var her, at danske korsfarere i 1219 udkæmpede et voldsomt slag mod det samlede estiske hærøpbud.

Inden den danske overtagelse var stedet kendt som Lyndanise og var en veletableret handelsplads fortrinsvis for skandinaviske handelsfolk. Følgelig var det også en naturlig adgangsvej for korsfarerne, der ønskede at trænge dybere ind i de estiske områder. Og det var netop, hvad Valdemar Sejrs gjorde i det omtalte år, da han i følgeskab med sine danske, tyske og vendiske vasaller gik i land med en efter forholdene stor hær. Esterne fingerede ifølge kilderne at ville underkaste sig, alt imens de i hemmelighed samlede den størst mulige hær til et modangreb. Den danske konge lod sig narre, og bedst som korsfarerne havde slået lejr, og alt åndede fred og ro, blev de angrebet af en talmæssig overlegen estisk hær, der var på nippet til at løbe korsfarerne over ende. Kun ved en guddommelig indgriben blev hæren og kongen reddet af Gud selv, der lod et korsbanner dale ned over de kæmpende som tegn på, at han var på de kristnes side og gav dem sejren. Sådan fik vi danskere altså angiveligt vores nationalflag Dannebrog i Estland den 15. juni 1219. Det er i det mindste den udlægning, som kan læses hos den danske historiker Arild Huitfeldt. Han skrev omkring 1600 og fik altså lov til at lægge pen til en af de stærkeste nationale myter i en dansk sammenhæng. Så stærk var den, at da danske soldater i 1919 – altså præcis 700 år efter Valdemar Sejrs togt – meldte sig frivilligt til at kæmpe for estisk selvstændighed imod bolsjevikkerne i døningerne efter 1. Verdenskrig, så var det med stærke referencer til lige netop middelalderens korsfarere og en

udtrykt erkendelse af, at nu vejede Dannebrog atter over Estland. Og de skandinaver, der en generation senere kæmpede på tysk side imod russerne i 2. Verdenskrig, havde på hverveplakater og i deres retorik stærke referencer til middelalderens baltiske korsfærere.

Hvad angår de danske middelalderlige besiddelser i Estland, så opgav danskerne allerede i 1346 de nordlige provinser i Estland ved noget uheroisk (men til gengæld yderst pragmatisk) at sælge området til Den Tyske Orden på et tidspunkt, hvor esterne var i oprør og den danske kong Valdemar Atterdag reelt måtte bruge alle sine kræfter og økonomiske midler på at konsolidere sig som konge i Danmark. Her var der hverken ressourcer eller tid til også at holde øje med de estiske besiddelser.

Denne faktiske historiske udvikling fik igen aktualitet hen mod slutningen af det tyvende århundrede, hvor de baltiske folk igen oplevede store omvæltninger. Efter at det danske engagement var ophørt, havde andre magter nemlig overtaget kontrollen i området og forvandlede i realiteten regionen til en interstatslig skueplads for en række omfattende magtkampe. Det var i særdeleshed tyskerne og russerne, som efter tur kom til at sidde tungt på Baltikum – i realiteten helt frem til murens fald i 1989. Og her finder man så nok den væsentligste grund til esternes og letternes positive holdning til eksempelvis danskerne, trods vores fortid som koloniherrer. Balterne har nemlig ikke glemt den hurtige danske aner-

kendelse af landenes selvstændighed i forbindelse med løsrivelsen fra den russiske dominans, der fulgte i kølvandet på murens fald. Samtidig synes de i høj grad at have grebet tilbage i historien – fx tilbage til korstogenes om missionens tid – for på det grundlag at genoplive, eller skulle man snarere sige revitalisere nationalfølelsen og den nationale selvstændighed igennem en nytolkning af fortiden.

Middelalderens korstog er altså selv i dag 'godt stof' og leverer til stadighed referenceramme for nutidige begivenheder – også når det gælder Danmark, Skandinavien og de baltiske lande. Om det kan man læse mere i Carsten S. Jensen (mfl.), *Danske Korstog. Krig og mission i Østersøen*. Høst & Søn, 2004. Se også Kurt V. Jensen, "Temaer i korstogshistorien. Et historiografisk rids", *Den Jyske Historiker* 89, 2000.

Oversættelse og omvendelse

Af forskningslektor, cand.theol., ph.d. Jørn Henrik Olsen

Omvendelse som emne i dansk forskning har længe hørt til sjældenhederne. I mange teologiske cirkler har betegnelsen været omgærdet med mistænksomhed. Visse kirkemiljøers anvendelse af begrebet har ført til en overvejende negativ holdning til det, der opfattedes som omvendelseshysteri eller andet i den dur.

Emnet er imidlertid kommet ind i de forskellige faglige lyskeglers felter. Et væsentligt fokusområde i Københavns Universitets tværfaglige satsningsområde ”Religion i det 21. århundrede” er ligefrem religiøs omvendelse, som er placeret under hovedområdet ”Religion i transformation”.

Kulturelle og religiøse transformationsprocesser er naturligvis komplekse størrelser med vide horisonter og implikationer. De seneste årtiers samfundsudvikling også i Danmark har medført en meget større kulturel og religiøs pluralitet. Ikke sjældent hører vi i medierne om konvertitter og religiøs omvendelse. Etniske danskers omvendelse – eller konversion – til islam er et eksempel.

Emnet har således fået en bevågenhed, som også den internationale

forskning understøtter. Jeg blev dog overrasket over at erfare ved en konference på Yale University i 2003, hvor megen forskning på verdensplan der foregår i emner relateret til kulturel og religiøs omvendelse. Konferencen var om ’Conversion and Converts’ og samlede nærmest et rekordstort antal forskere fra det meste af kloden. De fleste præsentationer her havde missionshistorisk karakter.

Antropologer, sociologer, religionshistorikere, psykologer og teologer har forsøgt at beskrive begrebet om-

vendelse – eller udfolde konversions-teorier i forbindelse med fremlæggelsen af empiriske studier. Nye omvendelseshistorier har flere gange afdækket en fornemmelse for teoriernes utilstrækkelighed. Flere modeller har fokuseret på individer, altså personer der gennemgår en form for krise og derefter som en slags løsning på problemer lader sig socialisere i nye religiøse grupper. Andre mere strukturelle forhold har også været i fokus, hvor der tales om strukturelt set modtagelige personer. Unge menneskers konvertering tydes i sammenhæng med svigtende sociale netværk og rammer. I det seneste 10-15 år er omvendelsens kontekstuelle og processuelle karakter blevet understreget, hvor historiske, globale/lokale, sociale og kulturelle elementer bidrager til en forståelse af omvendelsens særlige identitet og væsen. Der skal derfor inddrages mange aspekter i beskrivelsen af den religiøse omvendelse.

Post doc-projektet kort

I mit tværfaglige studieprojekt undersøges emnet 'oversættelse og omvendelse' med sigtet at analysere, hvad det konkret indebærer for omvendelsens proces og den kristne identitet, at kristendommen er en oversættelsesreligion. Projektets formål er en ny kortlægning af de afgørende faktorer i det dynamiske samspil mellem kulturel og sproglig oversættelse og religiøs omvendelse på baggrund af feltstudier i Østafrika.

Det er formålet med post doc-projektet, der har modtaget støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd,

og hvor Afdeling for Systematisk Teologi udgør den institutionsmæssige tilknytning. Som kandidatstipendiat udførte jeg et 3-årigt studium, der resulterede i ph.d.-afhandlingen *Kristus i tropisk Afrika – i spændingsfeltet mellem identitet og relevans* (SIM, Uppsala, 2001).

Men hvilke problemstillinger undersøges i dette projekt? Udgangspunktet er de omvendtes egne erfaringer. Disse bringes i fokus via basale spørgsmål som: Hvordan sker en omvendelse? Hvorfor omvender mennesker sig? Og hvem definerer den ægte omvendelse?

Forskellige faglige afsæt og perspektiver har i løbet af de seneste årtier affødt mange kategoriseringer og teoridannelser. Spørgsmålet er, om disse kategorier og teorier virkelig er tilstrækkeligt brugbare til at indkredse, hvad disse mennesker selv erfarer eller har erfaret som omvendelse. Omvendelse er rodfæstet i personlig erfaring og identitet.

Projektet angriber omvendelse både teoretisk og empirisk. Det sker med henblik på spørgsmålet om den kulturelle og sproglige oversættelsesindflydelse på den religiøse omvendelsesproces. Både normative (fx i den jødisk-kristne teologiske tradition) og deskriptive definitioner (fx i psykologiens, sociologiens og antropologiens fagtraditioner) af omvendelse i de seneste årtiers forskningsbidrag vurderes i det perspektiv, at behandlingen af omvendelsen som den dynamiske, komplekse forandringsproces kun tentativt og i begrænset omfang er blevet analyseret ud fra et fundamen-

talt oversættelsesperspektiv.

Omvendelse som proces

Omvendelse som religiøs proces sker i et dynamisk kraftfelt, hvor mennesker, begivenheder, ideologier, institutioner, forventninger og orienteringer spiller sammen. Forskningen har vist, at en række centrale elementer i omvendelsen fokuseres og vægtes forskelligt, og at emneområdet overhovedet er uhyre komplekst. En sammenfatning fra disse forskningstraditioner viser, at

- a) omvendelse er en proces over tid, normalt ikke en enkelt hændelse;
- b) omvendelse er kontekstuel, og derfor influerer den og er samtidig selv influeret af en matrice af relationer, forventninger og situationer;
- c) faktorer i omvendelsens proces er mangfoldige, interaktive og kumulative.

Projektets perspektiv forsøges bredt ud og formuleret via disse ledespørgsmål, der refererer til centrale og dog forskellige problemer og positioner i forskningen. Det fundamentale spørgsmål kan formuleres således: Har omvendelsen sin årsag i

1) handlinger rettet imod praktiske mål, såkaldte instrumentelle behov, hvor fx de traditionelle kosmologier bidrager med et virkningsfuldt instrument til forklaring, forudsigelse og kontrol af praktiske anliggender og således ender op i et ønske om at skifte ét kosmologisk system ud med et andet?

2) et moderniserings- og forandringsdrive i tiden, hvor integration i nye sociale fællesskaber spiller den afgørende rolle?

3) det enkelte menneskes – måske processuelt – ændrede selvopfattelse, en slags indre transformation?

4) en kompleks forandringsproces, der skal analyseres og forstås i relationernes kraftfelt, hvor intersubjektiviteten så at sige er den afgørende faktor bag omvendelsens proces?

Alle disse problemstillinger er vigtige, sådan som forskningen også viser det. De skal diskuteres i undersøgelsen. Det sidste spørgsmål fører helt ind i projektets særlige hensigt og karakter, nemlig analysen af hvordan den interkulturelle hermeneutik, synet på forholdet mellem kultur og sprog, overhovedet meningen med den kulturelle og sproglige oversættelse, bibeloversættelsernes betydning etc. i praksis påvirker kristendommens udbredelse og tilegnelse og dermed omvendelsens proces.

Omvendelsens årsagskæde er ikke hidtil på tilstrækkelig måde blevet kædet sammen med problemstillingerne vedrørende oversættelse, som det kan ses i lyset af kristendommens historie og dokumenteres ved hjælp af empiriske undersøgelser.

Den kristne religion er kulturelt set uendelig i sin oversættelighed. Modtagerne og deres religiøs-kulturelle virkelighed sættes i centrum. Igennem forsøgene på at oversætte det kristne budskab går en kompleks proces i gang. Den kan beskrives som overlevering, interaktion, tilpasning, assimilation og med lignende begreber. Processen er fundamental og irreversibel. Modersmålstænkningen er bærende, populært sagt indebærer det, at budskabet mere eller mindre skifter

er, og at modtagerkulturen er fri til at gøre med det, hvad den vil. Forskellige kulturelle og lingvistiske former indgår således i en fortløbende oversættelsesproces, hvor lokale tolkninger af kristendommen udspiller sig i en kompleks, individuel og social transformationsproces.

Det nye i dette forskningsprojekt er undersøgelsen og tematiseringen af sammenhængen mellem oversættelse og omvendelse. Kombinationen af feltarbejde (ved brug af religions-sociologiske og antropologiske metoder) og systematiske teologiske refleksioner gør dette projekt interessant og vigtigt til at belyse kristendommens udbredelse. Nyere forskning har klargjort, at kristendommens oversættelighed til forskellige kulturelle og lingvistiske former har haft en central betydning for den kristne kirkes missions muligheder, men hele det komplekse samspil mellem oversættelse og omvendelse er endnu ikke blevet udforsket på tilfredsstillende måde.

Baggrund og metode

Kristendommens oversættelighed med dens betydning for omvendelsens kontekstuelle erfaringshistorie er kommet i fokus via udforskningen af den kristne missions historie, nyere identitetssøgning i fx afrikansk teologi, skæringsfeltet mellem kontekstuel kristen teologi og oprindelig religiøsitet, kontekstuelle modeller, interkulturel hermeneutik og kommunikation.

Nøglen til at forstå kristendommens udbredelse og fornyelse, vel at

mærke som fornyelse af en ikke-vestlig religion, er primært den fundamentale sammenhæng mellem oversættelse og omvendelse, som igen er årsagen til, at kristendommen i dag i syd oplever sit største gennembrud nogensinde. Kristendommen oversættes med hensyn til både sprog- og forståelsesform – og får derved konkret betydning for omvendelsens proces.

Projektets teoridel er af interdisciplinær karakter. Jeg gør brug af religions- og kultur-sociologiske, religions-historiske samt socialantropologiske og kommunikationsteoretiske indsigter og kombinerer dem med en systematisk teologisk metode. Materialet her er overvejende foreliggende skriftlige kilder og monografier.

Den empiriske del af projektet har jeg netop udført ved feltarbejde i tre meget forskellige menighedskontekster i Kenya og Tanzania. Deres kontekstuelle forskellighed er af primært sproglig, etnisk, religiøs-kulturel og social art, men det er sprog- og oversættelsesfaktoren, som har givet udslaget i valget af de tre menigheder. Der er foretaget 3 x 20, i alt 60, kvalitative forskningsinterviews, det vil sige semi-strukturerede samtaler i disse menigheder. Denne empiriske forankring af projektet er meget væsentlig, håber jeg at kunne påvise i sammenhæng med al den teoretiske diskussion.

Om vejen fra Løgstrups tænkning til en gris

Af adjunkt, cand.theol., ph.d. Mickey Gjerris

Indledning

Giver man en ph.d.-afhandling titlen *Naturetik og bioteknologi. En kritisk læsning af K.E. Løgstrups forståelse af erkendelse og etik med særligt henblik på en undersøgelse af de bioetiske problemstillinger ved udviklingen og anvendelsen af grise i xenotransplantationsteknologien*, skulle man tro, at yderligere præsentation var overflødig. Ikke desto mindre har redaktionen bedt mig om at redegøre for hovedtankeerne i min afhandling, der blev forsvaret i oktober sidste år. Nu er ikke alene titlen, men også selve afhandlingen af et betragteligt omfang (460 sider), hvorfor jeg af pladshensyn må udelade enkelte mellemregninger i det følgende. Jeg vil derfor nøjes med at fremhæve afhandlingens overordnede temaer (erkendelsesteori, etik, naturetik og bioetik) og et par af de diskussioner, som jeg selv opfatter som mest aktuelle – også i en teologisk sammenhæng.

Erkendelsesteori

Afhandlingen er et forsøg på at aktualisere Løgstrups etiske tænkning ind i den bioetiske debat om menneskets

udnyttelse af naturen. Det første problem, et sådan forehavende støder på, er selv sagt, at Løgstrups etiske tænkning så langt fra er en entydig størrelse. Løgstrups eget forfatterskab åbner mange fortolkningsmuligheder, og sekundærlitteraturen åbner endnu flere. Afhandlingens første hovedtema er derfor en læsning af K.E. Løgstrups erkendelsesteori og etik med henblik på at etablere én mulig forståelse af Løgstrup, der kan underbygge udviklingen af et løgstrupsk informeret etisk perspektiv, som de bioteknologiske

muligheder kan anskues igennem.

Det centrale i læsningen af Løgstrups erkendelsesteori er en fortolkning (eller tydning om man vil) af hans opgør med transcendentalfilosofiens adskillelse af menneske og univers og hans stadige forsøg på gennem den fænomenologiske tænkning at sikre mennesket en adgang til erkendelse af verden, ikke som den fremstår for os, men som den rent faktisk er i sig selv. Et opgør, der ikke har sin baggrund i en abstrakt erkendelsesteoretisk interesse for spørgsmålet, men fordi transcendentalfilosofien for Løgstrup at se er den bevidsthedshistoriske årsag til, at ”mennesket er havnet på kanten af verden, hvor det uundgåeligt må havne på kant med verden”. En kant, der for Løgstrup at se i 1970’erne blev balanceret faretruende på, i og med at kulturen havde antaget ”vanvidstræk” med atomtruslen og forbrugssamfundet, der gennem krig og miljøødelæggelser truede selve livets eksistens. Her som så mange steder i Løgstrups tænkning er det tydeligt, at det er de konkrete problemer, der bevæger den filosofiske tænkning.

Alternativet til transcendentalfilosofiens forsøg på at gøre den sansede verden til et resultat af vores aprioriske forudsætninger var for Løgstrup fænomenologien. I forlængelse af og i opgør med Hans Lipps og Martin Heidegger søger han efter en form for erkendelse, der på sæt og vis kan befri os fra det grundvilkår, at vi altid erkender verden ud fra netop vores perspektiv og derfor ikke ser den som det,

den er, men som det, den er for os. For Løgstrup går Heidegger kun et stykke af vejen i sin påvisning af, at verden åbner sig for os gennem vores selvopholdelsesperspektiv. Der findes også en forståelse af verden, der ligger før vores behov, en forståelse, hvor verden fortæller, hvad den *også* er, ud over at være en kilde til opfyldelse af vores behov.

Gennem en række fænomenologiske analyser af følelsen, sansningen og sproget, når Løgstrup frem til sin kosmo-fænomenologi, hvor vores forståelse af verden forstås som vores udtryk for de indtryk, som verden gør på os. Udtryk, der på én gang er bestemt af os og af verden. Erkendelsen bliver således til i en dialog med verden.

Etik

De suveræne livsytringer kan netop forstås som et sådan indspark i diskussionen om det etiske fra verdens side. De indeholder tilværelsens forståelse af forskellen på godt og ondt, der via en fortolkning bliver til den forståelse af det etiske, der præger et givet samfund. Løgstrups forståelse af forholdet mellem de suveræne livsytringer, den etiske fordring og de moralske regler og normer, som præger ethvert menneskeligt fællesskab, er meget kompleks og bærer præg af, at den er udviklet (og indviklet) i løbet af mange års beskæftigelse med problemkredsene, men grundtankerne forbliver dog de samme. En af de vigtigste er, at det træk ved det andet menneske, der gør, at livsytringen bliver relevant, fordrin-

gen til at høre og etisk tænkning (forstået som overvejelser over den rette handling) til et grundlæggende fænomen i menneskets tilværelse, er det andet menneskes sårbarhed. En sårbarhed, der både er fysisk og psykisk, og en sårbarhed, som vi er i stand til at erfare, fordi vi kender den fra os selv. Som hos Heidegger bliver menneskets dødelighed central, men i modsætning til Heidegger lader Løgstrup etikken vokse ud af dette grundvilkår. Fordi vi er dødelige, fordrer vi hinanden til at bekæmpe døden med vores handlinger ved at tage hånd om det af det andet menneskes liv, som vi har i vores hånd.

Denne sårbarhed udgør imidlertid ikke bare et grundvilkår for mennesket, men for alt levende. Og spørgsmålet bliver så, om den etiske kvalificering af sårbarheden på det humane område også gælder for den levende natur? Kan man ud fra et lögstrupsk informeret perspektiv udfolde et etisk forhold til naturen, der kan forstås analogt med det etiske forhold til det andet menneske?

Naturetik

En af afhandlingens grundpåstande er, at der i mødet mellem den erkendelsesteoretiske forståelse af verden som en aktiv medspiller i dannelsen af vores forståelse og den etiske forståelse af sårbarheden som det grundlæggende fænomen ved det levende opstår en mulighed for at sammentænke den humane etik og naturetikken til en biocentrisk etik, hvor *det* afgørende kriterium for at være inddraget i det

etiske fællesskab af entiteter, der enten rejser den etiske fordring og/eller bliver fordret, er liv. Alt liv er sårbart og kan dræbes, og fra alt liv udgår en fordring om at tage vare på det liv – at beskytte det og holde det døden fra livet, så længe det er muligt.

At begrænse det etiske fællesskab til kun at omfatte det levende synes meget ulögstrupsk og det er da også et af de punkter, hvor afhandlingen distancerer sig fra sit "ophav". At tanken om alt levendes etiske betydningsfuldhed for mig at se kan baseres på fænomenologiske tolkninger af almenmenneskelige erfaringer af det levende, imens tanken om alt eksisterendes etiske betydningsfuldhed kun kan begrundes ud fra en skabelsesteologisk tanke, må jeg her nøjes med at hævde som en påstand. En påstand om, at Løgstrup for mig at se svigter sin egen tænkning netop på dette punkt og lader sin religion bestemme den etiske tænkning.

Men hermed er også antydnet en anden vigtig kvalificering af et biocentrisk natursyn, der er søgt udformet inden for et lögstrupsk perspektiv. For det første skal det kunne begrundes ud fra almene erfaringer, og for det andet må det kunne rumme komplekse erfaringer af, at det levende rejser fordringen på forskellig vis. Som der er forskel på graden af sårbarhed, er der forskel på, hvad fordringen kræver, og hvor højt den lyder. På den baggrund udvikles der i afhandlingen en form for hierarki, hvor kvaliteter som kompleksitet, sanseevne, relation mm. er med til

at bestemme, hvordan man i en given situation kan vægte forskellige væseners fordringer mod hinanden.

Og dermed burde første del af titlen være forklaret. Den udviklede etik er ontologisk i den forstand, at den søger det etiske i den givne tilværelse – som et træk ved det værende. Den er bio-centrisk i den forstand, at den skelner mellem levende væsener og døde entiteter, når grænsen for det etiske fællesskab skal drages, og den er hierarkisk, fordi den argumenterer for forskelle i det levendes etiske betydningsfuldhed, der kan vejlede i konfliktsituationer.

Bioetik

Som nævnt indledningsvis var formålet med afhandlingen at undersøge, hvorvidt man på baggrund af et løgstrupsk inspireret naturetisk perspektiv kunne bidrage meningsfuldt til den bioetiske debat om menneskets anvendelse af bioteknologi på andre levende væsener. Jeg valgte derfor afslutningsvis at lave en etisk redegørelse for de etiske problemstillinger i forbindelse med fremstillingen af xenotransplantationsgrise. De spørgsmål, der meldte sig kan opdeles i fire kategorier. 1: Hvordan vil en sådan teknologi påvirke mennesket fysisk og psykisk? 2: Hvordan vil velfærden være for de grise, der skal anvendes som donorer? 3: Krænker teknologien på en eller anden måde dyrets integritet, selvom det ikke bliver påført fysisk smerte? 4: Hvordan påvirker en sådan teknologi forholdet mellem mennesket og den levende natur?

Jeg kan ikke her løfte sløret for alle svarene. Det for mig at se vigtigste resultat af undersøgelsen var imidlertid, at det i afhandlingen udviklede perspektiv gav mulighed for at tale om dyrets integritet på en erfaringsstæt måde, der måske kan bidrage til at gøre den bioetiske diskussion om grænser for anvendelsen af dyr mere kompleks fremover. I afhandlingen udfoldes begrebet integritet ud fra den umiddelbare erfaring af det i dyret, som vi erkender som det fremmede ukendte, der møder os som et over-skud i forhold til vores behovsbaserede tilgang til virkeligheden. Integritet er det, der melder sig som grænsen for udnyttelsen af det levende i vores erkendelse, når vi åbner øjnene for andet end os selv.

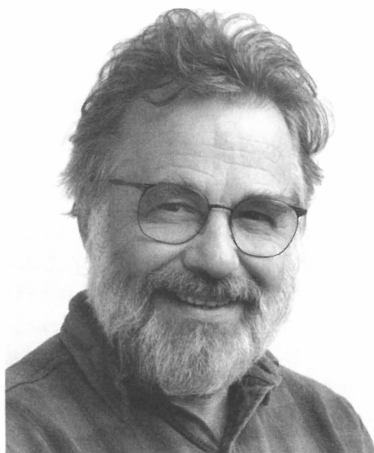
Dermed ikke sagt, at der ikke gives situationer, hvor vi, alt andet lige, kan erfare os nødsaget til at overskride denne grænse. Men så bør det ske i en erkendelse af, at vi overskrider den, og i den erkendelse ligger både en opfordring til forsigtighed og ydmyghed over for de nye teknologiske muligheder. Muligheder, der forlener mennesket med stor magt, men også med et om muligt endnu større ansvar for, hvordan vi bruger denne magt. På spørgsmålet om, hvorvidt vi skal have hjerter fra svin kan der derfor kun svares, at det afhænger af, hvorvidt vi har øjne for svin.

At skabe bibelske figurer

Af professor, ph.d. Thomas L. Thompson

I sin utopiske, kongelige rolle i Jobs Bog kap. 29 repræsenterer den gammeltestamentlige Job-figur et brugbart paradigme for bibelske messiasfigurer (jf. T. L. Thompson og H. Tronier (red.), *Frelsens biografisering*, Forum for Bibelsk Eksegese 13, København: Museum Tusulanums Forlag, 2004, s. 115-134). Denne litterære grundfigur, som findes i et utal af nærorientalske oldtidstekster, udgør et gennemgående tema i min seneste bog, *The Messiah Myth: The Near Eastern Roots of Jesus and David*, New York: Basic Books, 2005, som jeg vil benytte som grundbog for et emnekursus i efterårssemesteret. *The Messiah Myth* tager spørgsmål op, som ofte ignoreres eller går tabt, når bibelsk fortælling bliver fortolket ud fra moderne opfattelser af jødedommens og kristendommens historiske oprindelser. Bogen spørger, hvad oprindeshistorier egentlig beretter, når de fortæller om begyndelser. Hvad er formålet med at benytte David- og Jesus-figurer i en fortælling, hvis det ikke er at berette om det israelitiske kongedømmes oprindelse og kristendommens tilblivelse?

Som paradigmatisk eksempel vil

jeg her henlede opmærksomheden på kædefortællingernes funktion i Markus kap. 4, hvor Jesus fortæller lignelser for at illustrere Esajas' diskurs om rent og urent. Igennem disse lignelser og de efterfølgende mirakelhistorier bliver disciplene stadig mere forbløffede. De forstår ikke; deres hjerter er blevet forhærdet. Gennem historiens implicite intertekstualitet bliver den ikke bare en genskrivning af Moses' mirakelhistorier om Faraos forhærdede hjerte (jf. Mark 6,52; 2 Mos 6,30-7,3), men gengiver også en do-

minerende talefigur fra Esajas, der levede i en slægt med urene læber, tunge ører og øjne, som er lukkede, for at de ikke skal forstå, hvad profeten siger til dem (Es 6,5.9-10). Fortællingen i Markus om Jesus' lignelser bliver i sig selv en levende lignelse, som gentager Esajas' lignelse om Jahves elskede vingård, som ifølge tekstens egen fortolkning er de fordømte "Israels hus" og "Judas mænd", der ikke har forstået (Es 5). Formålet med Markus' genbrug af historier fra Mosebøgerne og Esajas er ikke at fremstille Jesus som en ny Moses eller en ny profet, som kan oplyse de uvidende. Det er disciplene, som bærer lignelsens byrde og fremprovokerer Bibelens *never-ending* fortælling om uvidenhed trods oplysning. Forståelse er forbeholdt læserne. Markus' insistensen på, at hans historie skal forstås som lignelse, bygger på veletablerede retoriske virkemidler i bibelsk prosa, som engagerer jødedommen i en debat om dens fromhed, etik og værdier. Diskussionen i Markus handler hverken om Jesus eller disciplene. Den handler om, hvem der er ren eller uren. Det er de blinde og de døve, de syge og de, som er besat af urene ånder – de, hvis skæbne er betinget af Gudsrigets værdiomvendende frelse – som kommer til at se, høre og forstå.

Markus' brug af den levende lignelse har bibelske rødder i 2 Mosebog og Esajasbogen, hvor der findes fortællinger med lignende motiver, temaer, formen og funktion. Ligesom i Markus og Esajas, hvor lignelse følges af fortolkning, fremstiller Samuelsbøgerne og Kongebøgerne en klynge af

lignelser – både levende og formelle – om et fælles tema. Da horkarlen David har fået slået sin kærestes mand, hans egen trofaste tjener, ihjel, fortæller profeten Natan ham en lignelse om en rig mand og en fattig mand (2 Sam 12,1-15). Når David fortolker lignelsen ved ubevidst at fordømme sig selv som rigmanden, er hans historie som helhed udfoldet paradigmatiske indend for en altdominerende diskurs om hovmod og ydmyghed. Den gengældende retfærdigheds retorik ligger til grund for fortællingen. Udnævnt pga. sin forbrydelse til en "dødens søn" er David – som en gentagelse af She'ols Saul – forkastet af Jahve. Sværdet, med hvilket Urias er blevet slået ihjel, hænger nu over Davids hus i evighed. Ikke desto mindre er forbandelse lige så betinget som velsignelse og løfte inden for den sammensatte etik, der opereres med i bibelsk fortælling. David angrer i ydmyghed, og Jahve lade sig formilde. Hans vrede tilbageholdes, så de tragiske historier om David og hans sønner – hvor gengældelsens sværd altid er til stede – kan fortsætte. Inden for denne levende lignelse gentages Davids rolle, for at en anden rigmand kan se sin fattigdom i øjnene (1 Kong 21). Som Urias' hus, hvor David skuede den smukke Batseba, ligger Nabots vingård ved siden af kongens palads. Den rige kong Akab vil tage fattigmanden Nabots eneste ejendom for at dyrke den som sin køkkenhave. Sammenligneligt med Urias' fromhed nægter Nabot at sælge sin fædrene arv (3 Mos 25,23-24). Da lignelsen slutter med Nabots død – stenet for at havde forbandet Gud og

kongen – forbander profeten Elias Akab med en gengældelsesskæbne: ”På det sted, hvor hundene slikkede Nabots blod, skal hundene også slikke dit blod” (1 Kong 21,19). Som i Davidsfortællingen ligger denne fortællings interesse ikke i kong Akabs person, men i gentagelsen af lignelsen og bekræftelsen af dens principper. Også Akab angrer og ydmyger sig og bliver tilgivet, for at hans straf kan føres videre til kongehusets fjerde led, og hele historien fortælles til ende. Igennem sådanne gentagne lignelser argumenterer traditionen paradigmatisk for den rette kongelige adfærd og understreger dermed den kongelige messiasfunktion, som enhver retfærdig konge må efterleve.

Markus’ lignelser fortsætter en teologi, som er dybt rodfæstet i bibelske traditioner, udviklet og benyttet af samaritanere og jøder. Disse traditioner er i høj grad baseret på og videreudvikler Nærorientens gamle kongeideologier fra så tidligt som 3. årtusind f.Kr. Første del af min nye bog behandler Esajas’ tema om ”Gudsriget”. I evangelierne gennemspilles dette tema med de koblede figurer, Johannes og Jesus, som igennem fortællinger om profetvirksomhed og undere genskaber Elias’ og Elisas dobbeltrolle som omvandrende og undergørende profeter i 1-2 Kongebog, som udsiger guddommelig dom over Israels hus. Dommens form tilbyder dog altid et valg mellem forbandelse og velsignelse. Som profetiske parallelfigurer skildrer Elias og Elisa også livets sejr over døden samt Jahves barmhjertighed over Guds vrede.

Underne illustrerer den Janus-lignende karakter af menneskets møde med det guddommelige. Med Jerusalem ødelagt og David-sønnen ydmyget slutter Kongebøgernes historie, ligesom Salme 89, ufuldendt. Elias, hvis rolle som dommedagsprofet har givet plads til Elisas rolle som Samarias fredsprefet, er blevet optaget til himlen: et motiv, som indebærer et løfte om hans fremtidige tilbagevenden. Afslutningen i Malakias’ Bog tager udfordringen op. Formålet med, at Elias vender tilbage og udråber og indleder gudsriget, er at forsone Israels slægter – fædrene med sønnerne: samaritanerne med jøderne – for at forbandelsen på den afgørende ”Jahves dag” kan undgås (Mal 3,23-24).

Med påvisningen af, at det tematiske grundlag for Johannes’ og Jesus’ profetiske roller er rodfæstede i den gammeltestamentlige Elias-Elisa cyklus, er der åbnet mulighed for en undersøgelse af andre centrale emner, som gruppen af forskere i det såkaldte Jesus-seminar har lagt til grund for deres ”third quest” (tredje jagt) efter den historiske Jesus. Temaet om hovmod versus ydmyghed, som i mange af Jesus’ ord og handlinger er udmøntet i figuren om barnet som arving til gudsriget, kan ikke som påstået af Jesus-seminaret regnes for originale Jesus-ord, men har rødder i nærorientalske fremstillinger af barnlig ydmyghed og underdanighed som definerende dyder for herskerens ret til at herske. Ydmyghedsmotivets ideale forestilling om det grædende barn spiller ikke kun en rolle i Salmernes og Profetbøgernes poetiske præsentation

tioner af figurer som David, Hezekias, Jonas og Esajas' lidende tjener. Barnets ydmyge og tillidsfulde rolle står også centralt i den bibelske lærdoms diskurs om det sande gudsforhold.

Diskussionen om barnets rolle følges i *The Messiah Myth* op med en analyse af dets nært tilknyttede tema om dommen, hvis væsentligste indhold er sammenfattet i stereotype lister af motiver om omvendning af de fattiges skæbne: de gode budskaber, som indleder Gudsriget. Riget tilhører de lamme, de blinde og de døve, de fattige, de faderløse og enkerne. Omvendningen af de fattiges skæbne fremstår i evangelierne – ligesom Mattæus' og Lukas' saligprisninger – som rigets tegn (Matt 11,2-6). Fremhævelsen af de fattige og de udstødte illustrerer i Bibelen budet om at elske sin næste, den fremmede og fjenden. Frem for at have sit udspring i en påstået Jesusbevægelses mundtlige overlevering har de nytestamentlige udsagn og fortællinger rod i stereotype udsagn, som jeg har valgt at kalde "fattigmandssangen". Denne sang finder vi hundredvis af eksempler på i Bibelen og den nærorientalske litteratur fra så tidligt som det 6. egyptiske dynasti i midten af det 3. årtusind f.Kr.

Mens den første del af min bog er fokuseret på spørgsmål om Jesus som lignelsesfigur, diskuterer jeg i bogens anden del kongeideologiers funktion i oldtidens litteratur samt deres betydning for udvikling af messiasfigurer i Bibelens omformning af denne ideologi i fromhedens tjeneste. Analysen koncentrerer sig om tre roller.

Nærorientens monumentale konge-

biografier indledes som hovedregel med korte propagandistiske fortællinger, som lovpriser kongens regering. Resultaterne af analysen af tyve eksempler på den gode konges historie viser en særdeles stereotyp form, fra hvilken jeg har isoleret tolv temaer og funktioner. I Bibelens litteratur er den gode konges historie gentaget i lignende stereotype biografier om bibelske heltefigurer fra Noah og Abraham til David og Josias. I modsætning til øvrig nærorientalsk litteratur finder man det bemærkelsesværdige træk, at lignelsen spiller en dominerende rolle i udformningen af de bibelske biografier.

Analysen af den gode kongefigur efterfølges af en diskussion om Nærorientens ideologier om det universelle imperium som grundlag for præsentationen af kongen i rollen som opretholdende repræsentant for skabelsens gud. Alle verdens konger skal underkaste sig den guddommelige og jordiske patron, som igennem hellig krig etablerer den evige og verdensomfattende fred: Gudsriget. Kongelige epiteter som "den udvalgte," "Guds søn", "folkets hyrde" og lignende har deres plads inden for en sådan imperial tankegang. I Bibelens brug af traditionen er den metaforiske kontinuitet så tydelig, at man med rette kan identificere det 2. årtusindes egyptiske farao Thutmosis den III's frelserrolle som forgænger for den frelsende messianske rolle i Bibelens fortællinger om hellig krig. Bibelens adoption af sådanne temaer understøtter dens udfoldelse af det universelle gudsbegreb med dets krav om alle folkeslags

underkastelse under Israels gud, Jahve og hans tjenere, kongerne og profeterne. Bogens 2. del slutter med temaet om livets sejr over døden i forhold til frugtbarhedsmyter om genopstandelse: fra Tammuz og Ba'al til Dionysus.

Bogens sidste del integrerer 2. dels mytiske temaer i en diskussion om bibelfortællingers historicitet og komposition samt bøgernes supersessionistiske udvikling af begrebet "den salvede" fra præst til profet og konge. Med udgangspunkt i 1 Mosebogs Adam-figur som repræsentant for menneskeligt oprør tager jeg motiver om pagt og omskærelse op, som er knyttet til temaet om hellig krig fra Mosebøgerne til Ezra. Disse fortællingers forløb projicerer en guddommelig

strategi, hvis hensigt det er at vende syndflodens forbandelse og skabe gudsrigetens evige fred samt udradere frygten og rædslen for mænd i krig, mord og hævn.

Efter en analyse af profet- og kongefigurerne i historien om David og hans sønner i Bibelens "never-ending story" bringer bogen endelig David-figuren fra 1-2 Samuelsbog sammen med messiasfiguren i Salmernes Bog og slutter med en diskussion af forholdet mellem en teologi, som har centrum i ideologien om mennesket som skabt i Guds billede, og messiasrollen som udtryk for denne gudbilledlighed i lignelsens funktion som *imitatio Christi*. Hvad der ellers er at fortælle om Guds messias, alt, hvad han gjorde, og de heltegerninger, han udførte, står jo i bogen selv.

Søren Kierkegaard Selskabet efterår 2005

Torsdag den 29. september kl. 19.30

Foredrag ved ph.d. K. Brian Söderquist.
"Kierkegaards nihilistiske Sokrates."

Torsdag den 27. oktober kl. 19.30

Foredrag ved lektor, cand.theol. Anders Moe Rasmussen.
"Etik og virkelighed. Moralsk bevidsthed hos Kant og Kierkegaard."

Fredag den 11. november

SÆRARRANGEMENT
Mindehøjtidelighed for Søren Kierkegaard

Torsdag den 24. november kl. 19.30

Foredrag ved dr.theol. Niels Grønkjær.
"Kærlighedens Religion. Kierkegaards opfattelse af kristendommen 1844-1847."

Mandag den 30. januar kl. 19.30

Foredrag ved ph.d., cand.theol. Kathrine Lilleør.
"Natviolen - H.C. Andersens "Eventyr og Historier"
læst på baggrund af Kierkegaard-tekster."

Sted: Kældercaféen, Det Teologiske Fakultet, Købmagergade 44 over gården

Kalender for Det Teologiske Fakultet

Særlige arrangementer og åbne møder ved Fakultetet annonceres under arrangementer på www.teol.ku.dk, i Universitetsavisen, Fakultetets studenterblad og så vidt muligt i Præsteforeningens Blad samt eventuelt i dagspressen.

Ved redaktionens afslutning er der planlagt følgende arrangementer på Fakultetet for forårssemesteret 2005. Ændringer i programmet kan forekomme. Yderligere oplysninger om de enkelte arrangementer kan ses på www.teol.ku.dk under arrangementer. Alle arrangementerne er opgivet med præcise minutter.

Kalender for **Teologisk Forening** se s. 22.

Kalender for **Selskabet for Kunst og Kristendom** se s. 32.

Kalender for **Søren Kierkegaard Selskabet** se s. 49.

Torsdag den 8. september 2005 til fredag den 9. september 2005

Konference.

"Schizophrenia: Boundaries, Psychopathology, and pathogenesis."

Der er plads til ca. 150 deltagere, og der gives prioritet til ph.d. studerende og post.docs.

Sted: Se opslag eller www.cfs.ku.dk.

Arr.: Josef Parnas, Center for Subjektivitetsforskning.

Mandag den 12. september 2005 kl. 13.15-15.00

Kirkehistorisk seminar. Oplæg ved Christian Gottlieb.

"Guds eget Rusland: Den russiske idé relateret til Radical Orthodoxy."

Sted: Auditorium 2, Købmagergade 44, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie.

Mandag den 12. september 2005 kl. 13.00-16.30

Den Internationale Markedsdag 2005.

Kom og få information om studieophold i udlandet. Der vil være stande fra alle fakulteter og fra Fulbright Kommissionen, Institut Francais, Goethe Institut, Det Italienske Kulturinstitut etc. Endvidere vil der være mulighed for at møde danske studerende, der har været i udlandet, og udenlandske studerende fra KU's partneruniversiteter.

Sted: Københavns Universitets festsal.

Arr.: Fakulteterne og Det Internationale Kontor.

Torsdag den 15. september 2005 kl. 9.15-15.00

Temadag.

Præsentation af det nye *Center for Studiet af Bibelens Brug*.

Sted: Auditorium 7, Købmagergade 44-46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Center for Studiet af Bibelens Brug.

Torsdag den 15. september 2005 kl. 13.00-15.00

"Jeg vil ud" møde.

Hør om samarbejdsaftaler, ansøgningsmuligheder og finansiering af udlandsophold og tal med andre teologistuderende, der har været ude at rejse.

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Det Internationale Udvalg.

Fredag den 16. september 2005 kl. 13.15-14.00

Tiltrædelsesforelæsning ved lektor Carsten Selch Jensen.

"George Bush, Grev Dracula og det evige liv. National messianisme i fortid og nutid."

Efter forelæsningen er der reception på Afdeling for Kirkehistorie.

Sted: Auditorium 7, Købmagergade 44-46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie.

Fredag den 23. september 2005 kl. 13.15-16.00

Rus-arrangement.

"Da Vinci Mysteriet og de teologiske fag."

Sted: Auditorium 7, Købmagergade 44-46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Center for Studiet af Bibelens Brug.

Torsdag den 29. september 2005 kl. 18.00 til lørdag den 1. oktober 2005 kl. 22.00

Konference.

"Mysteries. The Theology of Dietrich Bonhoeffer and Theories of Cognition, Culture, and Religion."

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Kirsten Busch Nielsen i samarbejde med adjunkt Ulrik B. Nissen.

Fredag den 30. september 2005 kl. 13.15-15.00

Fælles seniorseminar for GT og NT.

Oplæg ved professor Roland Boer, University of Monash.

Sted: Værelse 243, Købmagergade 44-46, 2. sal, 1150 København K.

Arr.: Center for Studiet af Bibelens Brug.

Fredag den 30. september 2005 til lørdag den 1. oktober 2005

Konference.

"Phenomenology of perception 60 years later."

Sted: Se opslag eller www.cfs.ku.dk.

Arr.: Lisa Käll og Eva Schwarz, Center for Subjektivitetsforskning.

Mandag den 3. oktober 2005 kl. 13.15-15.00

Kirkehistorisk seminar. Oplæg ved Charlotte Appel.

"At komme værdig til Herrens bord. Nadverritual og kirkedisciplin i 1500- og 1600-tallets Danmark."

Sted: Auditorium 2, Købmagergade 44, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie.

Fredag den 14. oktober 2005 kl. 13.15-15.00

Projektseminar ved ph.d.-studerende Alex Mkumbo.

"Luther's Understanding of the Christian Life in the Tension of Sin and Justification." Opponent: Lektor Kirsten Busch Nielsen.

Tilmelding til Afdeling for Systematisk Teologi, 35 32 36 75/76, ast@teol.ku.dk. Tilmeldte modtager skriftligt oplæg ca. en uge før seminaret.

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi.

Mandag den 24. oktober 2005 kl. 13.15-15.00

Gæsteforelæsning ved Harold Attridge, Yale University.

"Narrative Theology and Doctrine: The Case of John."

Sted: Auditorium 7, Købmagergade 44-46, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese.

Tirsdag den 25. oktober 2005 kl. 13.15-15.00

Nyttestamentligt seniorseminar.

Oplæg ved Harold Attridge, Yale University.

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese.

Mandag den 7. november 2005 kl. 13.15-15.00

Kirkehistorisk seminar. Oplæg ved Torben Damsholt.

"Interessen for Augustin."

Sted: Auditorium 2, Købmagergade 44, 1. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie.

Fredag den 11. november 2005 kl. 13.15-15.00

Projektseminar ved ph.d.-studerende René Korsholm Rosfort.

"Etikkens naturalisering." Opponent: Lektor Jakob Wolf.

Tilmelding til Afdeling for Systematisk Teologi, 35 32 36 75/76, ast@teol.ku.dk. Tilmeldte modtager skriftligt oplæg ca. en uge før seminaret.

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi.

Tirsdag den 29. november 2005 kl. 10.00-17.00

Seminar. Fejring af Tranquebar-jubilæet.

Forelæsning ved bl.a. sognepræst, dr.theol. Anders Nørgaard, dr.theol. habil., dr.phil. Daniel Jeyaraj og Direktor der Franckeschen Stiftung zu Halle, Dr. Thomas Müller-Bahlke.

For program se venligst arrangementskalenderen på www.teol.ku.dk

NB. Seminarsproget vil hovedsageligt være engelsk.

Sted: Københavns Universitets festsal, efterfulgt af festgudstjeneste i Københavns Domkirke.

Arr.: Det Teologiske Fakultet og Dansk Missionsråd.

Tirsdag den 29. november 2005 kl. 13.15-15.00

Nyttestamentligt seniorseminar.

"Apokalypsens fortolknings- og receptionshistorie."

Sted: Værelse 243, Købmagergade 44-46, 2. sal, 1150 København K.

Arr.: Afdeling for Bibelsk Eksegese.

Tirsdag den 6. december 2005 kl. 10.15-12.00

Gæsteforelæsning ved Professor of Sociology and in the Divinity School, University of Chicago, Dr. Martin Riesebrodt.

"The problem of the Universality of Religion."

Sted: Se opslag eller www.teol.ku.dk.

Arr.: Afdeling for Systematisk Teologi.